

EQUADOR

Equador

Viatge del 30/10 al 28/11 del 2002.

- Dies 1 i 2: Taradell-Amsterdam-Quito.
- Dia 3: Quito.
- Dia 4: Mitad del Mundo-Otavallo.
- Dia 5: Mindo.
- Dia 6: Quito-Lago Agrio.
- Dia 7: Lago Agrio-Cuyabeno.
- Dies 8 a 11: Cuyabeno.
- Dia 12: Cuyabeno-Baños.
- Dia 13: Baños.
- Dia 14: Baños-Riobamba.
- Dia 15: Riobamba-Nariz del Diablo-Cuenca.
- Dia 16: Cuenca.
- Dia 17: Cuenca-Ingapirca-Guayaquil.
- Dia 18: Manglares Churute.
- Dia 19: Guayaquil-Baltra (Galápagos).
- Dia 20: Galápagos: San salvador (James Bay) i Bartolome.
- Dia 21: Galápagos: Ràbida i Santa Cruz (Cerro Dragón).
- Dia 22: Galápagos: Santa Cruz Puerto Ayora i Reserva de tortugues (Isla Santa Cruz).
- Dia 23: Galápagos: Floreana (Post Office Bay i Punta Cormorant).
- Dia 24: Galápagos: Española (Punta Suarez i Gardner Bay).
- Dia 25: Galápagos: Santa Fe i Plazas Sur.
- Dia 26: Galápagos: Seymour-Baltra-Quito.
- Dia 27: P.N. Cotopaxi.
- Dia 28: Quito.
- Dies 29 i 30: Quito-Amsterdam-Taradell.

L'ANADA

Abans de marxar em prenc un xarop per l'angoixa (*Passiflorine*), potser per això o, aquesta vegada, pel fet de viatjar amb una companyia més “seriosa”, com KLM, la meva por a volar només apareix al moment que l'avió s'enlaira i en alguna turbulència... cap al final gairebé ni això, fins i tot m'atreveixo a mirar per la finestra. Tinc temps per comprovar-ho, el vol és via Amsterdam, on fem transbordament, i després fem dues escales: una a Bonaire, una illa caribenya holandesa, i un altre a Guayaquil, ja a l'Equador. En total vint-i-dues hores de viatge i, aproximadament, divuit d'avió.

Hem fet tot el viatge de nit, dormint moltes estones. Hem estat de sort, l'avió va ple però tenim tres seients per nosaltres dos, estem força amples, i estem al costat de la finestra. A la sortida del sol, ja arribant a l'Equador, volem per sobre una capa de núvols, per veure alguna cosa més hem d'esperar a baixar per sota d'aquests. Aterrant apareix una ampla plana travessada per dos grans rius, que conflueixen per formar-ne un de més gran, el Guayas, que desemboca prop de la ciutat de Guayaquil. Ja només queda una hora de viatge, per fi! Ens tornem a enlairar i passem una altra vegada per sobre el llençol de núvols, aquest cop, però, amb sorpresa: per sobre seu s'alcen els cims de dos imponents volcans, com dues illes en un mar blanc. Suposem que són els volcans Chimborazo i Cotopaxi, les dues muntanyes més altes del país.

Passem el control de passaports mig acollonits, els agents de policia semblen armaris i van força armats, amb una estètica que recorda temps passats... només amb una nota discordant, en una petita ràdio sona l'*Aserejé* de les Kepchup. Recollim les maletes i agafem un taxi. Ens porta a un hostel que s'ajusta al preu i la zona que li hem demanat: el Pakulí. De passada, com que el taxista ens inspira confiança i ens cau bé, el lloguem pel dissabte tot el dia. Deixem les maletes a l'hostal i, sense descansar, comencem a voltar per les nombroses agències de viatges que hi ha al carrer Amazonas, al barri més turístic i comercial de la ciutat (el Mariscal Sucre).

Volem llogar el viatge a les Galapágos. Anem d'un lloc a un altre amb una estranya sensació, estem com “atontats” i, de tant en tant, notem alguna turbulència, com si encara fóssim a l'avió, pensem que pot ser a causa de l'alçada a la que es troba la ciutat (2.800 metres), però de seguida ens adonem que no, ja que ens trobem millor quan caminem. Dinem: *menestra* (arròs bullit) *de frijoles rojos con patacones* (plàtan fregit) *y carne* (de vedella) amb *ají*, una salsa picant. Refets, ens decidim per una agència i lloguem el viatge a les illes i, de passada, el de la selva. No podrem marxar-hi el

diumenge o dilluns vinent, tal i com teníem previst, i només ho podem fer a finals de mes... el que ens obliga a reorganitzar el viatge, per fer-lo gairebé al revés del que havíem planejat. Mentre paguem els dos viatges, comencem a sentir una forta cridòria al carrer, llavors veiem un nombrós grup de policies corrent. Ens espantem una mica. Darrera seu avança una nombrosa i, per a la nostra tranquil·litat, pacífica manifestació en contra del govern.

Encara tenim una estona per voltar abans que no es faci fosc. Decidim passejar pel parc del Ejido amb l'únic objectiu de fer algun *Bimbo* (en l'argot naturalista, espècie que és observada per primera vegada), cosa que aconseguim. També provo per primera vegada plàtans fregits com si fossin patates "xips", m'agraden molt... em sembla que en menjaré sovint, almenys aquest mes. Quan fosqueja tornem a l'hostal i, més descansats, comencem a fixar-nos en el que no havíem vist al matí... i entenem per què l'habitació només ens costa vuit dòlars la nit (vuit euros al canvi actual): al sostre hi ha humitat, la instal·lació elèctrica no sembla massa segura, dels quatre llits només, per sort, es pot dormir a dos, el lavabo està a punt de caure, l'aigua calenta és un fil d'aigua (de fet l'escalfador és força curiós, i petit, està situat just a la boca de la dutxa i, en teoria, escalfa l'aigua que va sortint). Tot i això, la veritat és que hi estem molt bé i està molt net.

Sortim a sopar a la cantonada, no volem voltar de nit. Provem el *chaulafan*: arròs amb xoriço, seva, tomàquet, pollastre, gambes... comencem així des del primer dia a tastar els plats típics... o els que semblen típics. Ens sorprèn veure el carrer ple de gent, avui és vigília de tots sants i, aquí, el *Halloween* ha arrelat amb molta força, fins el punt de considerar-la una festa pròpia. Anem a dormir, se sent molt xivarri: música, gent i cotxes. Gràcies al cansament acumulat podem descansar sense problemes... avui dormiríem encara que una orquestra toqués dins l'habitació, tot i que dubtem de poder-ho fer els pròxims dies. Per sort, l'endemà comprovem que la fressa només és en dies de festa.

QUITO, CIUTAT PATRIMONI DE LA HUMANITAT

Ens llevem i marxem cap el Vivarium de la Fundación Gustavo Orces. És d'hora i els carrers estan increïblement buits. Pel camí, com ja ens va passar ahir, ens sorprèn veure un gran numero de policies i guarda jurats vigilant l'entrada de tot tipus de comerços, a tots els carrers. Més que tranquil·litzar, això encara dóna una sensació més gran d'inseguretat. Està tancat i decidim anar cap el centre de la ciutat, agafem un taxi. Ens adonem que hem posat malament el rellotge i anem una hora abans del que ens pensàvem.

Després d'esperar una hora, lloguem una visita guiada per la ciutat. Per deu dòlars, un preu molt raonable (hi ha incloses varies entrades a museus i esglésies), curiosament un *Policia Metropolitano* (l'equivalent a un agent de policia municipal) ens farà de guia durant quatre hores només per mi i la Gemma, l'amiga que m'acompanya en aquest viatge. La visita comença a la Plaça Independència, on hi ha la catedral, el monument als herois de la independència i el palau presidencial, tot d'estil colonial. Entre explicacions li demanem a en José, el nostre amable i simpàtic guia particular, pel temps, ens explica, amb precaució, que a Quito "*es tan variable como las mujeres*"... ho comprovarem durant tot el dia, ja que es van alternant sol i núvols, i això, a l'equador és nota, i molt: a la que surt el sol aquest pica molt fort i la temperatura puja ràpidament, la diferència entre els llocs ombrívols i assolellats és gran... em passo el dia posant-me i traient-me la camisa. Continuem fins al Sagrario, església amb una doble façana, exterior i interior, recoberta de pa d'or i que, antigament, formava part de la Catedral. Passem pel *Centro Cultural Metropolitano*, per anar pel mateix carrer fins a l'impressionant església de La Compañia, jesuítica, amb una bella façana barroca i amb el seu interior gairebé recobert del tot amb làmines de pa d'or, si es pogués fondre hi hauria un tres-cents quilos d'aquest metall. Seguim cap el museu numismàtic on, ràpidament, ens expliquen la historia de la moneda d'aquest país, el Sucre, que des de fa tres anys ha estat substituïda pel dòlar americà. Seguim fins l'interessant museu de la ciutat, situat en un antic hospital del segle XVII. Al seu interior se'ns ajunta un grup d'equatorians que no volen, o poden, llogar el guia del museu. A nosaltres no ens fa res, però en José s'empipa i discuteix amb ells. No sabem quina cara posar-hi, però gràcies a això, en lloc d'acabar la visita a l'*Arco de la Reina*, construït al segle XVIII per protegir els indígenes que anaven a missa a una capella propera, ho fem a la plaça i l'església

Equador

San Francisco, la primera construïda a Amèrica, sobre un palau dels últims Inques, i un dels complexos religiosos més grans i bells de continent sud-americà.

Ja cap el migdia, en José ens busca un taxi i ens acomiadem d'ell. Marxem cap el Panecillo, no és segur anar-hi a peu. Tardem més del que ens pensàvem, avui és dia de difunts, el camí de pujada coincideix amb el del cementiri de la ciutat i, aquí, és costum anar-hi a dinar aquest dia. Des de dalt del turó i l'estàtua de la verge de Quito, que el corona, hi ha unes magnífiques vistes de la ciutat. Tenim el temps just per pujar dalt l'estàtua i marxar tot seguit cap a l'impressionant museu de la ciutat, on destaca especialment la sala d'arqueologia i la sala de l'or, amb molts, curiosos, interessants o bonics objectes de les nombroses cultures precolombines que hi havia arreu de l'actual territori equatorià, abans de l'arribada dels inques i el genocidi espanyol. També val la pena passejar per les sales d'art colonial i èpoques posteriors.

El museu és al costat del *parque* el Ejido i prop del carrer Amazonas, tot caminant anem a menjar al mateix lloc d'ahir: *El Rei de las Menestras*, per cinc amb setanta dòlars dinem els dos. Recuperats, anem un altre cop a peu fins al Vivarium, que torna a estar tancat, esperem inútilment una estona... segons els horaris de la porta hauria d'estar obert, però avui és festa i, pel que sembla, els horaris no és compleixen.

Passegem un altre cop pel carrer Amazonas i, abans que es faci fosc, tornem a l'hostal, on escric el diari i preparem l'excursió de demà. Més tard, sopem al mateix lloc d'ahir, però no mengem *chaulafan*, un plat que en José ens ha explicat que és d'origen xinès, sinó *ceviche de cervina* (un tipus de peix) i *camarón* (gamba), una mena de sopa de suc de llimona, pel meu gust, amb massa llimona. Tot i això, ens diuen, que aquí és un plat que agrada molt, que va molt bé per la ressaca i, aquest sí, és típic del país.

EL MERCAT INDÍGENA D'OTAVALO

Hem llogat un taxi per tot el dia, ens costa noranta dòlars, és molt més car que anar-hi amb autocar, però podrem aprofitar molt més el dia. La primera visita prevista és a Mitad del Mundo, hi arribem massa d'hora, com què està tancat decidim anar fins al mirador de Puluhalua, amb unes boniques vistes a una típica vall volcànica. Tenim temps de fer una caminada curta pels voltants d'aquest mirador. La passejada, de més o menys una hora, és molt agradable: veiem flora típica del *Páramo* i, entre altres, un dels ocells que teníem més ganes de veure: els primers colibrís.

Marxem per arribar just quan obren Mitad del Mundo, un complex turístic amb la típica ratlla que senyala el pas de la línia equatorial. Tot i que és un muntatge, ens agrada molt: no podem evitar anar saltant d'un hemisferi a l'altre o posar un peu a cada un. Damunt la ratlla, també hi ha un monument, una torre de trenta metres d'alçada de pedra volcànica, amb un globus terrestre al cim, que commemora al grup de científics de la missió geodèsica francesa que, entre 1736 i 1742, estableixen l'arc del meridià terrestre. Al seu interior hi ha un interessant museu antropològic, dedicat a les cultures que existeixen actualment al país.

Sortim de l'inacabable Quito. La ciutat està entre muntanyes i és, majoritàriament, de cases baixes, això fa que sigui molt allargada. Passem per carreteres i suposades autopistes, s'hi assemblen, perquè tenen dues vies de circulació i es paga peatge. El seu estat és força bo, tot i que de tant en tant hi ha algun forat com per deixar-hi el cotxe. Em fixo amb els cotxes, cada país sembla tenir les seves particularitats, aquí hi ha una curiosa barreja de vehicles americans, asiàtics i europeus, de totes les edats i marques. Sovint es veuen *pick-ups* portant tot tipus de càrregues, incloses persones o animals, no sempre per separat. Es condueix sense respectar pràcticament cap norma, exceptuant semàfors i *stops*, el que fa que la circulació no sigui caòtica. No es veuen imprudències greus i anem força tranquils, tot i que no ho acabem de veure gaire clar, sobretot al principi. A peu de carretera sempre hi ha molta gent, que espera i para els nombrosos autobusos que van a qualsevol lloc o, simplement, va caminant d'un lloc a un altre.

La carretera *panamericana* és, en aquest tram, molt recargolada, puja i baixa canviant contínuament de vall. El paisatge també va variant. Just sortir de Quito, les vessants de les muntanyes estan recobertes d'uns arbres semblants a acàcies abundantment recobertes d'epífits, el que dona al paisatge un aspecte d'estranya sabana. Una mica més enllà hi ha una zona plena de parades de menjar, plenes de gent. A totes hi ha *chonchos*

cuinats d'una forma peculiar: el porc sencer és posat sobre una brasa o penjat sobre aquesta, de manera que es va coent a poc a poc i es va consumint a mesura que es va fent (m'agradaria molt tastar-lo, però per qüestions sanitàries, malauradament, no és massa recomanable fer-ho, em quedaré amb les ganes). Una mica més endavant els pendents se suavitzen, el paisatge passa a ser el típic de la Sierra, fortament humanitzada: a les muntanyes i valls es veuen petits camps i prats fins allà on l'alçada, o el pendent, ho permeten, un mosaic de diverses tonalitats, sempre de verds.

Arribem a Otavalo, la nostra destinació. En aquesta població cada dia hi ha mercat, tot i que el dia fort és el dissabte (avui). Té fama de ser el mercat indígena tradicional més complert, pintoresc i important del País. Es divideix en tres: el d'animals, que no visitem, el d'alimentació, que travessem pel mig amb el taxi, amb certa dificultat, i el d'artesanía, que es fa a la plaça de los Ponchos i pel que hi fem una volta abans de dinar. A la zona hi viuen cinquanta mil indígenes, molts dels quals baixen setmanalment al mercat per comprar i vendre els seus productes; molts d'ells encara porten els vestits tradicionals i els sentim parlar aquí, per primera i última vegada, en quítxua.

Per dinar mengem menú del dia per un dòlar i mig: sopa de *mote*, una mena de carn d'olla amb molta verdura i poca carn, pollastre amb arròs, síndria i *jugo* (suc) *de tomate de arbol* (una fruita d'aquí que, de gust, recorda força al préssec). Sortim del restaurant, situat a la plaça dels Ponchos, i comença a ploure... i comencen, també, les corredisses per protegir de l'aigua teixits, samarretes, jerséis, fils, figures, bijuteria, cortines, fruites, verdures, carns, etc.

Decidim anar a la Cascada de Peguche, en principi un lloc no recomanable segons la pagina web del ministeri d'affers estrangers de l'estat espanyol, que portem com a referència. Per sort, ho estan arreglant de cara al turisme, hi ha força gent i ens tranquil·litzem. Fem una altra agradable caminada fins al salt d'aigua, passant entre boscos d'eucaliptus, un arbre importat d'Austràlia molt estès a la Sierra. Fem algun *bimbo* més.

Es fa tard i no volem marxar sense anar a la llacuna San Pablo, situada als peus del volcà Imbabura, que es deixa veure una mica, a estones i entre núvols. A l'aigua hi neden uns petits crustacis, que agafarem per portar-los a en Dani, un amic de la universitat que té una veritable passió per aquest grup animal. Més endavant parem a un mirador amb bones vistes al llac i al volcà i on hi ha, també, un camp on veiem per primer cop llames, que creiem més abundants. Ja a la pensió, preparem la sortida de demà. Sopem a la cantonada, *chaulafan*, i anem a dormir.

MINDO I PLUJA DE CENDRA

Hem tornat a llogar el mateix taxista. Avui però, agafem la carretera de Quito a la costa. Poc després de sortir de la ciutat veiem petits camps en pendents impossibles, on hi ha, de tant en tant, homes i dones llaurant a mà o amb arades tibades per cavalls. Poc a poc anem entrant a una vall cada cop més boscosa i estreta. Gràcies als forts pendents, en aquesta, s'ha conservat la selva nebulosa, que anem a veure.

Arribem a Mindo i lloguem una guia per anar a veure ocells, la Julía, una noia molt trempada i experta, gràcies a la qual fem quaranta-tres *bimbos*: alguns rars, d'altres espectaculars i gairebé tots bonics. Veiem ocells de totes les mides i colors... i això tot i que a estones plou i ens hi hem posat a les deu del matí (en un dia normal, marxant a les sis del matí, se'n poden observar de seixanta a vuitanta espècies diferents). També tenim temps per fixar-nos en la vegetació (veure quadre) i en la fauna més petita, com les formigues i una papallona molt curiosa, amb les ales posteriors transparents. Mentre caminem, parlem amb la Julía i l'Elvis, el taxista que ens acompanya arreu (no ha estat mai als llocs on ens ha portat, i no ens importa que ens acompanyi). Ens parlen del país, de la situació en què es troba, queixant-se, amb tristesa, de com en un país tan ric en recursos la gent és pobre. El sou mitjà d'un equatorià, ens expliquen, és de cent vint a cent quaranta dòlars al mes, quan els preus són només una mica més baixos que a Europa. També ens diuen que molts dels problemes van començar amb la "dolarització", el sucre, la moneda del país, va ser substituïda el 1997 pel dòlar, mentre molts preus pujaven ràpidament i de forma espectacular els sous de la gent, encara en sucres, és mantenien igual (dit d'una altra manera, la inflació és va disparar de forma brutal). El somni de la Julía és poder visitar, algun dia, les illes Galápagos amb la seva família... esperem, i desitgem, que els trenta-cinc dòlars que ens ha costat l'excursió escurcin, ni que sigui una miqueta, l'espera.

Dinem a una parada al carrer, el taxista i nosaltres dos per quatre dòlars amb vuitanta: *menestra* d'arròs amb *frejol* i verdures, *pinxo* de pollastre i aigua. Tornem cap a Quito, pel camí fem una caminada curta fins al salt d'aigua de Pahula, pel mig d'una selva nebulosa verge i l'exuberant vegetació que la caracteritza: força palmeres, falgueres arborescents i arbres abundantment recoberts de lianes i epífits, com bromèlies, orquídiies, molses i líquens (a Mindo, també ho hem vist, però estava parcialment alterada per l'home i no era tan espectacular).

Equador

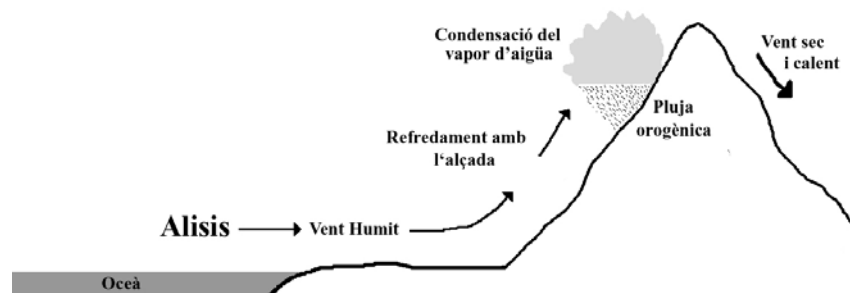
A pocs quilòmetres de Quito el cel és molt fosc i sembla que comenci a ploure fang. L'Elvis ens diu que segurament és una pluja de cendra que prové d'algun volcà que ha fet erupció... com si fos la cosa més normal del món. La seva indiferència ens tranquil·litza. Ja a la capital, la pluja de cendra és més intensa, sembla que nevi, hi ha molta pols i els carrers estan recoberts d'una pols fina i grisa (com nevats, però en gris).

De nit marxarem cap a Cuyabeno, recollim les maletes a l'hostal i anem a l'estació d'autobusos, on ens assabentem que el volcà que ha fet erupció, avui, és el Reventador, situat a cent quilòmetres de la ciutat, però molt a prop per on hem de passar més tard amb l'autocar. Sopem, pa i iogurt, a la mateixa terminal. És diumenge i gairebé tot està tancat, no volem voltar amb les bosses i tampoc ho podem fer amb la pluja de cendra, l'aire fa pudor a sofre i ens deixa la gola seca, el que ens obliga a veure molta aigua.

LA SELVA NEBULOSA

La selva nebulosa és un orobioma típic de les muntanyes tropicals, que es fa a les vessants de les muntanyes entre els 1.000 i els 2500 metres, aproximadament.

Quan els vents carregats d'humitat que provenen dels oceans, topen amb una serralada de muntanyes, les masses d'aire es veuen obligades a ascendir, refredant-se. Aquest refredament fa que el vapor d'aigua que contenen es condensi i acabi caient en forma de pluja. Allà on es produeixen aquestes pluges hi creixen les selves nebuloses. A l'Equador, els vents predominants són els alisis de l'oest, que xoquen amb els Andes. Les nits hi són clares, ja que la força dels alisis baixa a partir del vespre, de dia, però, la selva està permanent ennuvolada o emboirada.

El bosc nebulós sempre fresc i humit, es distingeix de la selva pluvial sempre verda per la gran abundància i diversitat d'epífits (plantes que creixen damunt d'altres plantes) que recobreixen els arbres: fanerògames, licopodis, himenofil·liàcies, falgueres i molses. També per la presència de les falgueres arborescents i perquè les palmeres, de diferents espècies, hi són més abundants. Els arbres d'aquesta selva també són més baixos i el sotabosc és més ric i espès.

DIVUIT HORES D'AUTOCAR

A la terminal ens asseguren que el viatge dura vuit hores, que l'erupció del volcà no ha afectat el trajecte. Hem triat la companyia Esmeraldas, pagant un o dos dòlars més, vuit en total, podrem anar amb seients més amples i hem agafat els de la primera fila per poder estirar les cames.

El conductor es perd només sortir de la terminal, estem una bona estona donant voltes per Quito fins que un passatger li indica el camí a seguir. Dormim més o menys bé. De bon matí unes obres a la carretera fan que, increïblement, estem aturats unes quantes hores (que podrien haver estat moltes menys si les obres s'aturessin de tant en tant donant pas alternatiu, en lloc d'un campí qui pugui... i un nosaltres treballem i els altres ara passem per collons). Finalment ho aconseguim. No anem per la ruta normal, el volcà, contràriament al que ens havien dit, fa que passem per un altre camí, fent una volta que fa que el viatge s'allargui unes hores més del normal. Quan arribem a Lago Agrio, ens tornem a perdre. En total, divuit hores de viatge, desesperats, sense entendre massa aquesta manera de fer les coses, sense menjar i sense veure. No hem canviat en cap moment de conductor i no hem fet cap parada per descansar (no obligada). A més, un cop hem baixat de l'autocar, carrega més passatgers i torna a marxar. Increïble.

Tot i els nervis, a estones hem pogut gaudir del paisatge: hem vist, per primera vegada, la selva amazònica que anem a veure, més o menys alterada. El que més ens ha sorprès, però, és la carretera de Coca a Lago Agrio, des de la sortida de Quito hem passat per carreteres sense asfaltar... aquesta ho està a trossos, un o dos quilòmetres si, un o dos no, i així fins a un centenar. Per ella hi circulaven les *Chivas*, uns particulars autocars sovint plens a vessar. Camions reconvertits, sobre la seva plataforma hi ha bancs muntats, amb baranes, i amb sostre i respallers, o no. N'hi ha de molts tipus, gairebé sempre pintats amb colors vius i amb escrits sobre temes religiosos que, sovint, no inspiren massa confiança en el conductor o el camió.

També hem vist l'Equador més pobre, al llarg del camí hi havia petites cases aixecades sobre pilars, imaginem per a l'estació humida, fetes de fusta i amb sostres de palma o uralita. A la part de sota hi solia haver bestiar, llenya o petits negocis. En moltes semblava que no hi havia llum ni, segurament, aigua. A les afores de Coca també hem vist moltes barraques.

Arribem sis hores tard al punt on ens havien de recollir per dur-nos cap a Cuyabeno. Trobem d'altra gent amb el mateix problema. Comencem a trucar a l'agència de viatges,

passen guies que ens diuen que no patim, que ens recolliran demà... com què som molts amb el mateix problema ens tranquil·litzem, encara que no les acabem de tenir totes. No ens acabem d'acostumar, tot i que ens hi anem resignant, a la forma de fer del país: tot sembla funcionar amb calma, sense preses. Tothom ho sap tot, preguntes i sempre et responen, sigui la resposta correcta o no, mai sentim un "no ho sé"... sovint més aclaridor. Un cop ho saps, no et queda més remei que fer la mateixa pregunta a un parell o tres de persones per tal de contrastar la informació.

Lloguem una habitació just davant el restaurant que fa de punt de trobada. Ens costa sis dòlars, no hi ha aigua calenta, però aquí no cal, fa molta xafagor. La televisió no va i el ventilador tampoc. Un cop instal·lats anem a sopar, mengem el tradicional arròs amb plàtan fregit i carn, normalment pollastre, amb l'omnipresent *ají*, salsa picant d'origen xinès que s'ha estès àmpliament pels països andins.

CUYABENO, UN SOMNI FET REALITAT

Primer dia

Esmorzem al restaurant on ens han de venir a buscar. Hi volten tres o quatre nens, neteja-botes, van bruts, porten roba vella i estripada i recullen el menjar sobrant de les taules. La imatge ens entristeix profundament. Ens sentim impotents... som “europeus rics” en un país on la població és pobre. En aquests moments no et consola massa pensar que estàs deixant un bon grapat de dòlars al país, directament a la seva gent, i que molt pitjor seria no anar-hi.

Ens recullen a mig matí. Per arribar a la Reserva de Fauna fem tres hores de cotxe, travessem selva alterada i camps petrolífers, el camí és paral·lel a un petit oleoducte. El tot terreny ens deixa a El Puente, on ens hem d’esperar una estona. Mentrestant gaudim dels estols de boniques papallones, sovint amb dibuixos i colors increïbles, que volen al voltant nostre, i dels *caciques*, uns ocells que van i venen sense parar dels seus nius, que pengen dels arbres. Des d’aquí agafem una canoa a motor, encara queden dues hores més de viatge, ja dins la reserva. Tot i que plou, gaudim intensament del trajecte, és el primer contacte amb la selva amazònica verge. Un somni fet realitat. Fa uns anys, pocs, em semblava una cosa molt llunyana, en tots els sentits, pràcticament inabastable... i ara, hi sóc! Gairebé em costa de creure-m’ho.

Ens instal·lem a la nostra habitació, una “cabana” de fusta coberta per un sostre de xapa pràcticament oberta per tres costats. Avui ja només tenim temps de gaudir de la primera posta de sol. Meravellosa.

Ens trobem tot el grup al menjador, l’hora de sopar és una mica surrealista. Al campament hi ha gent de diverses procedències, que a més dels respectius idiomes en parlen d’altres. Hi ha tres australians, dos equatorians, un polonès, tres francesos, un anglès, un irlandès i dos catalans, nosaltres. El resultat és força curiós, entre altres, es pot veure un francès parlant amb un australià en castellà o un polonès parlant amb un francès en alemany... se senten moltes llengües a la mateixa taula.

Havent sopat anem a dormir. Fem el camí a la llum de les espelmes, al campament no hi ha electricitat. Dormo mirant a l’exterior, escoltant els sons de la selva: insectes, granotes, ocells... un concert màgic acompanyat per una coreografia encara més impressionant: hi ha moltes cuques de llum buscant parella, a un primer flaix el segueixen tota una sèrie més, en cadena, com llums de nadal. Uns segons de descans, un

altre flaix i reacció en cadena. Tret de quan la mare ens explicava, al meu germà i a mi, contes a la vora del llit, segurament mai m'he adormit tan dolçament.

Segon dia

Ens despertem d'hora, encara patim *jet lag*. Ho fem amb els sons de la selva, un concert d'insectes i ocells a primera hora del matí, com els tucans o les *oropendolas*. És fantàstic.

Situada a la conca alta del riu Amazones, la reserva de Cuyabeno té una superfície de sis-centes mil hectàrees. Va ser creada per protegir la selva tropical, és un dels punts amb més biodiversitat del planeta. Inclou una àrea dedicada al turisme, on estem, que consta de catorze llacunes connectades entre si i difícilment diferenciables les unes de les altres quan estan plenament inundades (com ara). Al matí fem una caminada de quatre hores pel mig de la selva. En aquesta zona, per exemple, hi ha unes dues-centes cinquanta espècies diferents d'arbres per hectàrea. En Georges, el guia, ens ensenya i explica les característiques d'alguns d'ells: com la quinina (*Chichona pubescens*), usada com a remei per les febres i contra la malària, en provem l'escorça, que té un gust amargant i recorda vagament a la tònica; l'arbre bamba, gran arbre amb contraforts que quan el piques fa un soroll fort i sec, era utilitzat com a mitja de comunicació (*the phone of the jungle*, segons en Ralph); l'arbre àcid (*Duroia hirsuta*), produeix substàncies químiques que impedeixen que creixi cap altre planta al seu voltant, també viu en simbiosis amb formigues del gènere *Iridomyrmex*, comestibles i amb gust a llimona; la Quilcapanga, semblant a la quinina, a les seves fulles s'hi pot escriure només rasant-hi per sobre, els quítxues l'usaven per això; L'os del diable, arbre sense escorça recobert per un fong simbiòtic de color blanc, que fa d'eficaç protecció a canvi d'aliment; l'ungurahua (*Oenocarpus bataua*), les seves fulles, degudament tractades són un tint pel cabell; l'inayo (*Attalea* sp), amb la seva fusta es poden fer dards per les sarbatanes; la Camfora (*Cinnamomum camphora*) i el Chuncho (*Cedrelina cateniformis*), la seva alçada i amplada unides a la resistència de la seva fusta contra la podridura fa que s'utilitzin per fer canoes. Entre d'altres. També d'algunes lianes o plantes, n'hi ha unes mil espècies per hectàrea, com el curare (*Chondrodendrum tomentosum*), d'on se'n extreu un poderós verí que pot ser utilitzat en dards verinosos. A més veiem alguns ocells i algunes formigues com la *conga*, que fa de tres a quatre centímetres de llarg i és molt verinosa, o la *Quitacalzon*, una petita formiga que forma grans eixams a les

Equador

escorces dels arbres, posant-hi la mà per sobre el pessigolleig fa que un tingui la sensació de tocar un fil elèctric de baix voltatge.

Després ens passem per la llacuna al costat de la qual estem allotjats, la vegetació que l'envolta correspon a l'*igapó*, típica formació boscosa que s'inunda periòdicament (i la imatge que es veu més freqüentment de l'Amazònia als documentals de la televisió). Veiem més ocells, entre ells alguns blauets, només aquí hi ha cinc espècies que s'utilitzen com a bioindicadores de la qualitat de l'aigua: a més espècies i en més densitat, millor.

Havent dinat i després de la migdiada a l'hamaca, agafem un altre cop les canoes, tot remant voltem per la llacuna Hormiga i la Mayor, acabem fent carreres, xocant i mullant-nos els uns als altres, ens ha tocat un grup molt simpàtic i ens avenim molt bé. A més de divertir-nos, gaudim molt observant les mones nocturnes, que descansen dins una soca buida, o les rates pinyades pescadores, que es passegen, en solitari o en grups més o menys nombrosos, ran d'aigua.

A la tornada em dutxo. Un cop al dia, amb un generador elèctric es bomba aigua directament del llac cap a un dipòsit situat a alçada. La dutxa funciona simplement seguint el principi de la gravetat. Òbviament no hi ha aigua calenta, afortunadament fa calor i no es troba a faltar. És, també, un dels pocs moments del dia en què ens poden treure de sobre l'empastifada de *Relec*, el repel·lent de mosquits.

Tercer dia

Al matí anem a conèixer un xaman, com què no hi és, ens porten a veure com s'elabora el pa de iuca a una casa indígena. Només baixar de la canoa, veiem un impressionant formiguer de formiga talla fulles. De tant passar pel mateix lloc, al prat on es troba el niu hi ha camins molt ben marcats que s'endinsen a la selva, milers de formigues van amunt i avall, buscant o portant fulles cap al niu (veure quadre).

En Jonás, l'altre guia, arrenca la iuca, un tubercle de la mida d'una síndria, però més allargat, que pela amb el matxet amb molta destresa. La resta del procés el farem nosaltres: netegem els trossos de sorra i tot seguit entre dos els ratllem, en un ratllador de dimensions considerables, deixant escolar l'aigua que desprèn i separant-ne la part més sòlida. Amb un *sebucan*, un estri indígena, es premsa el que ha quedat fins a treure tot el suc, que és tòxic. Amb això es fa una farina, que s'amassa i es cou sobre una planxa com si fos la massa d'una pizza, fins que queda rossa. Ho provem, és bo.

Tornem a dinar al campament. El menjador està situat sobre un marge just al costat de la llacuna. A l'aigua gairebé sempre hi ha un caimà, avui però, es deixa veure bé... mai hauria imaginat que dinaria i soparia tenim aquest animal com a veí! Aquí, també he descobert la comoditat de les hamaques, fem la migdiada tot escoltant *hotel California*, dels Eagles, en versió flauta andina. A mitja tarda sortim a pescar piranyes, gairebé només començar a remar comença la guerra d'aigua, quedem xops, tots. Mentre uns es queden pescant, sense èxit, els demés decidim anar a buscar les càmeres, que havíem deixat a la cabana en previsió de la més que probable guerra, per fotografiar una anaconda que tenim localitzada i descansa en un arbre. Ens hi acostem fins gairebé poder tocar-la, és un exemplar de prop de sis metres, està tipa i dalt l'arbre no és perillosa. També veiem els dofins rosats de l'Amazones... Em passo els dies al·lucinant.

Tot seguit anem al mig del llac, hi estem ben bé una hora contemplant la impressionant posta de sol, com cada dia. Meravellosa i curiosa, estem just sobre la línia equatorial i el sol no fa el recorregut al que estem acostumats a la mediterrània, d'est a oest passant pel sud. Aquí el sol puja recte amunt i de bon matí ja és sobre nostre (com si fos el nostre migdia), al capvespre, torna a baixar recte. Excepte a la sortida i posta de sol, és gairebé impossible situar els quatre punts cardinals. Marxen els tres australians i el polonès, ens acomiadem, demà els trobarem molt a faltar, ens ho hem passat molt bé amb ells... eren els que començaven les guerres!

Al vespre fem una caminada nocturna d'un quart d'hora per veure taràntules, lamentablement no en trobem cap. Tot i això, de tant en tant ens parem, restant en silenci i podent escoltar els sons de la selva... un té la impressió d'estar envoltat d'insectes, sense veure'ls la sensació és, alhora, molt agradable però una mica angoixant.

Quart dia

Al matí em llevo d'hora i escric les notes que serveixen per escriure aquest diari, mentre, sento de fons les mones cridaneres, els ocells, els insectes... tot plegat és millor del que mai m'havia arribat a imaginar.

Després d'esmorzar anem tot remant fins a una altra llacuna, Caimancocha, molt atents a la fauna. Avui el sol pica fort, i es nota, fa molta calor. Ens refresquem amb l'aigua de les llacunes. De tornada, quasi arribant al campament, un grup molt nombrós de mones pallasso es deixen veure tot saltant d'arbre en arbre, algunes fan cua en una

Equador

branca per saltar. Cap al migdia cau un ruixat i la temperatura baixa una mica, afortunadament.

A la tarda fem una altra caminada per l'interior de la selva. El guia sempre davant atent a tota la fauna, mirant de no tocar res i vigilant on es posen les mans. El passeig entre arbres imponents, per una selva oberta i fosca és molt agradable, però també més perillosa del que sembla i s'ha d'anar en compte.

Descansem a les agradables hamaques i, tot seguit, amb la canoa a motor anem al centre de la llacuna per no perdre'ns una altra espectacular posta de sol. Tranquil·lament i amb les càmeres a punt.

Sopem, com cada dia: sopa, peix o carn amb arròs i fruita. Avui però, provarem les piranyes que ha pescat un francès que ha arribat a mitja tarda. A la brasa. Tenen un gust particular, com una barreja de gusts de peix i carn... molt bones!

Últim dia

Només tenim mig matí, tot i això ho aprofitarem bé, ben d'hora sortim a *pajarear*, només veiem tres ocells nous però fem un *bimbo* molt desitjat: el *perezoso*. També tenim temps de fer l'última caminada per l'interior de la selva, avui ens hi acompanya en Jonás, que no parla anglès. Entre la Gemma i en Paul tradueixen les seves explicacions a les dues suïsses que van arribar abans d'ahir. Al campament arriba i marxa gent gairebé diàriament, avui ho farem nosaltres.

Una hora de canoa i tres en cotxe, un altre cop. Un xic trist per haver de marxar, sense adonar-nos-en ja som un altre cop a Lago Agrio. El fum, la contaminació i el soroll d'aquesta petita ciutat se'ns fan estranys, i força molestos, després de la pau i tranquil·litat de la selva.

LES FORMIGUES TALLAFULLES

Si poguéssim pesar tots els animals de l'Amazònia els vertebrats només significarien el tres per cent del pes total. Tot i que sovint són animals que passen desapercebuts, en aquesta selva és la fauna invertebrada, i principalment els insectes, els que juguen un paper clau en la majoria de processos ecològics (són per exemple, els grans herbívors). Entre aquesta petita fauna en destaquen les formigues, que serien el deu per cent del pes total. La seva diversitat és impressionant, en una localitat del Perú, per exemple, es van trobar quaranta-tres espècies diferents en un únic arbre, el mateix número que es poden trobar a tota Finlàndia o a les illes Britàniques.

Qualsevol que tingui l'oportunitat de passejar per aquesta selva, podrà veure un gran nombre de formigues i, encara que no sigui un tema que l'interessi especialment, una d'elles possiblement li cridarà l'atenció: la formiga tallafulles (*Atta* sp). En realitat se'n coneixen quinze espècies i, juntament amb el gènere *Acromyrmex* (amb el qual estan estretament aparentades), són els únics animals capaços de fer créixer fongs sobre vegetació fresca. Són veritables agricultores que cultiven masses d'hifes, de les quals s'alimenten gairebé exclusivament. Formen colònies que arriben a tenir mides espectaculars, de milions d'obreres. La mida del formiguer també pot arribar a ser enorme: un niu excavat al Brasil contenia prop de mil cambres d'una mida que oscil·lava entre la d'un puny tancat i el d'una pilota de futbol; tres-cents noranta estaven plenes de fongs i formigues. Per fer aquest niu les formigues van haver d'excavar i transportar fora del niu quaranta mil quilos de sorra. La construcció d'un d'aquests nius equivaldria, a escala humana, a la construcció de la Gran Muralla Xinesa. Cada colònia pot consumir en un dia tanta vegetació com una vaca adulta. Veure-les recol·lectant fulles és un espectacle increïble, i encara més si augmentem l'operació a escala humana, si cada obrera mesurés un metre i mig d'alçada recorreria senders de quinze quilòmetres a una velocitat de vint-i-sis quilòmetres per hora, agafaria una carrega de tres-cents quilos i tornaria al riu a vint-i-quatre quilòmetres per hora, tot diverses vegades al llarg de tota la nit i, sovint, part del dia. Al final del camí l'obrera que ha recollit la fulla la deixa al niu, aquesta és recollida per una formiga més petita que la talla en trossos més petits, d'un mil·límetre. Al cap d'uns minuts, unes formigues encara més petites agafen aquests fragments, els trituren, en fan unes pilotetes humides i les posen en una pila de material similar, on creix el fong simbiòtic de què s'alimenten. Unes formigues encara més petites s'encarreguen de l'hort: porten nous fils de fong al material aportat de nou, netegen les espores i hifes d'altres espècies i, de tant en tant, arrenquen mates de fong per alimentar les formigues més grans. El formiguer està estrictament organitzat. A més de les obreres, hi ha encara una altra casta, molt menys nombrosa però no per això menys important: la dels soldats encarregats de la defensa de la colònia. Són les formigues més grans del formiguer i pesen tres-cents vegades més que les formigues horticultores, les més petites.

Cada any en surten noves reines del niu, que són fecundada per cinc o més mascles. Cada reina rep dos-cents milions d'espermatozoides, que emmagatzemen fins a catorze anys. Un a un seran utilitzats per produir fins a cent cinquanta milions d'obreres al llarg de la seva vida. Un cop fecundada, la reina excava una primera cambra, s'arrenca les ales, cria les primeres obreres i cultiva els primers fongs...

MÉS HORES D'AUTOCAR

Comprem el bitllet, sopem a la mateixa terminal i pugem a l'autocar, ja de fosc. Un nen xerra amb nosaltres, ens pregunta pel nostre país i, mentrestant, ajuda a la gent a trobar el lloc o pujar les maletes, a canvi, ens diu, li donen un dòlar per a cada autobús. Ens explica que molts nens van a l'escola al matí i els hi posen "deures" per a la tarda, molts però, ho aprofiten per treballar. Lamentablement, es veuen nens treballant arreu del país, una imatge que sempre ens entristeix i contemplem amb impotència.

Comencen onze hores d'autocar, la carretera usada normalment pel trajecte de Quito a Lago Agrio encara està tancada per culpa del volcà. Hem d'anar cap el nord, resseguint la frontera amb Colòmbia, i llavors baixar cap el sud. Amb prou feines cabem als seients, sonen ranxeres molt tristes a un volum massa elevat i la carretera, de terra, és intransitable. Comencem a pujar els Andes, plou i contínuament hi ha zones on hi ha hagut despreniments, travessem per un pont més que precari... per sort, és de nit i no es veu gaire per on passem. Aconsegueixo dormir una mica quan la carretera millora, ja força amunt i força avançada la nit. He patit força.

A l'alçada d'Otavallo és fa clar, és una carretera per on ja hem passat, avui però, el dia és més clar i podem veure alguns *nevados*, volcans amb neus perpetues als seus cims, i altres volcans, de lluny. Entre ells el Cayambe (5.790 metres), el Guagua Pichincha (4.794 metres) o la base de l'imponent Cotopaxi (5.897 metres).

Arribem a Quito a mig matí. Anem a recollir la meitat de la maleta, que havíem deixat a l'hostal en què ens havíem allotjat els primers dies. Ho aprofitem per llogar una habitació un parell d'hores i treure'ns, literalment, la suor i la pols del viatge. També recollim els bitllets d'avió cap a Galápagos, que encara no teníem. Tot seguit marxem a la terminal central d'autobusos de Quito. Les diferents companyies que operen per fer una mateixa ruta tenen les finestretes contigües... més que una terminal d'autocars sembla un mercat qualsevol, tothom crida venent el seu trajecte, els seus preus i els seus horaris, intentant convèncer qualsevol que passi per allà... vagi on vagi. Ens decidim per la companyia *Amazonas*, el venedor ens diu i afirma repetides vegades que l'autocar marxa a les onze i és directe. Finalment marxa a les dotze, quan està prou ple, i, a més de recollir gent durant tot el camí només sortir de la terminal, para a Ambato... a hores d'ara, ja estem resignats a aquesta manera de fer. Passem pel que s'anomena Avenida de los Nevados, però el dia s'ha tapat i no en podem gaudir, no en veiem cap a excepció del Tunguragua (5.033 metres), tot i que de lluny i amb calitja. Tot i això, la seva silueta

és imponent: enmig d'altres muntanyes s'aixeca un con volcànic perfecte, visible a molts quilòmetres de distància.

Després de quatre hores d'autocar, arribem a Baños i ens allotgem al primer hostel que trobem, just al costat mateix de la terminal d'autobusos. Només ens costa quatre dòlars i és (i serà) el més barat i millor dels que hem estat. Organitzem els tres dies següents i decidim anar a passejar per la petita ciutat. També aprofitem per escriure alguns *e-mails* (en un dels molts *coffe-net* que hi ha arreu), amb l'únic objectiu de fer enveja a amics i companys de feina.

Al vespre fem una excursió amb *chiva* fins al mirador de la Cruz, des d'on s'hauria de veure el volcà Tunguragua actiu i la ciutat als seus peus. Per desgràcia, quan hem comprat els bitllets a la tarda el dia era molt clar, ara però, s'ha emboirat, plou i no es veu res. Tot i això, ens serveixen te amb canyella calent i ens expliquen que Baños es troba als peus del Tunguragua, que va fer erupció l'any 1999. La ciutat va haver de ser evacuada durant tres mesos i, després d'això, es va fer un pla d'emergència. Per sort pels habitants de la ciutat, el volcà és de tipus estrombolià: en cas d'erupció hi ha temps per evacuar a la gent. El volcà es controla a distància, en cas d'erupció s'accionarien sirenes per avisar a la població, que s'hauria de dirigir a una zona segura seguint les línies grogues amb fletxes pintades al terra dels carrers. A la ciutat hi ha diferents àrees traçades en funció de la seva seguretat, entre elles una zona refugi amb capacitat per a vint mil persones (els dotze mil habitants de la ciutat més els vuit mil turistes que hi poden haver en cas de màxima ocupació).

LA TRANQUIL·LITAT DE BAÑOS

Ens llevem i vaig a buscar diners, a Lago Agrio el caixer se'm va quedar la tarja de crèdit. Vaig trucar al banc del caixer i, incomprendiblement, em van recomanar anul·lar-la. Després vaig trucar a la Caixa de Manlleu per demanar com fer una transferència, m'ho van desaconsellar, ja que hauria d'obrir un conte aquí i els diners podrien tardar força dies. En lloc d'això, em van dir que era millor que algú m'envies diners a través d'alguna agència especialitzada, com *Western Union*. Vaig trucar a casa perquè ho fessin. Avui haig de trucar per telèfon per saber on els he de recollir. Truco, em diuen que tenen espatllat el sistema informàtic i que ho torni a provar al migdia... i al migdia que ho faci demà. Per sort, encara tinc prou diners per passar uns dies. El pressupost se'ns ha disparat i el viatge puja una mica més del que teníem previst.

Per aprofitar el matí ens arribem a la Cascada de la Virgen del Agua Santa, tot passejant pel poble, i visitem el bonic santuari del mateix nom, d'estil colonial. Des d'aquí agafem un taxi fins a l'*ecozoologico* i el *serpentario* de San Martín (a les afores de la ciutat), amb una bona col·lecció d'animals del país, en molt bones condicions. Hi podem veure animals com el jaguar, el *tigrillo*, el tapir, la *capibara*, mones i diverses espècies d'ocells representatives, com còndors o guacamais que, d'altra banda, difícilment es poden observar en llibertat.

Tornem a la ciutat per dinar, ho fem per un dòlar i mig cada un: suc de *guaco*, sopa i l'inevitable arròs amb pollastre. Per a la tarda hem llogat un *tour* pels salts d'aigua de la vall del riu Pastaza, un afluent de l'Amazones. La visita comença al *salto* de la Virgen, que ja hem vist, i continua pels salts d'aigua d'Agoyan, de Rio Blanco i Manto de la Novia. D'aquí anem a la Merced on, amb una *taravita*, travessem a l'altra banda del riu. La *taravita* és una caixa penjada a un cable que transporta coses i gent, fa un recorregut entre ribes de cinc-cents metres i queda penjada a uns cent vuitanta metres d'alçada. Tot seguit marxem cap a l'últim salt d'aigua, el Pailón del Diablo. Per arribar-hi hem de fer una altra caminada, d'una hora, que ens agrada molt: gaudim del salt d'aigua i de la vegetació que l'envolta, selva nebulosa. Després tornem cap a Baños, la visita s'acaba al mirador de la Cruz, des d'on, avui si, veiem la ciutat i el volcà, tot i que amb el cim cobert de núvols.

Ens hem passat tot el camí parlant amb el guia: del turisme, li hem preguntat com és que només veiem alemanys, suïssos, anglesos, holandesos, austríacs... i ens explica que ara és temporada d'europaus, que la temporada d'americans comença el març o juny

(curiós), i de cuina, ens explica com és fan els plats típics de l'Equador i nosaltres com es fa el pa amb tomàquet (entre altres)... sempre que podem aprofitem per explicar que és Catalunya i els catalans.

Ja de fosc, sortim a sopar i passejar. La ciutat viu del turisme, ho saben i ho cuiden, no hi ha delinqüència i és pot voltar tranquil·lament per tot arreu i a totes hores. S'agraeix molt. Ho aprofitem per fer algunes compres, quan podem... mai tenen canvi enlloc, quan ensenyem un bitllet de deu dòlars o més la pregunta és, invariablement, la mateixa: *no ho tens just?* Si tothom paga amb bitllets petits, com és que mai ningú té canvi?

Pel carrer veiem molts comerços que elaboren unes galetes típiques d'aquesta zona: fan una mena de massa, de pa amb caramel, que pengen a un ganxo a la paret i estiren amb força, ho tornen a amassar, penjar al ganxo i estirar repetides vegades. Després ho couen i en fan les galetes. No puc resistir tastar-les... no m'agraden, són tant i tant dolces que enfarfeguen.

MACHAY I RIOBAMBA

Ens llevem d'hora, ahir vam llogar un taxi que ens portarà fins a Machay (per vint dòlars). Repetim la carretera dels salts d'aigua, aquest cop sense parar-nos. Anem a veure ocells a la selva nebulosa. La caminada, d'un parell d'hores i sense guia, un error, es converteix en botànica, ens fixem amb les diferents plantes: falgueres arborescents, orquídies, flors, epífits, lianes, arbres... només veiem quatre espècies d'ocells noves, i això quan estem a punt d'arribar de nou al taxi.

Ja a Baños puc rebre, per fi, els diners. Tot i això perdo gairebé una hora entre trucar i recollir-los. A l'hostal només tinc temps de fer una dutxa ràpida i fer la bossa de qualsevol manera. Hem de marxar, agafem el primer bus cap a Riobamba. El trajecte només dura dues hores, el temps just per quedar, una altra vegada, amb el cul quadrat.

Ens fem a una pensió al costat mateix de l'estació de trens. Només ens costa tres dòlars: l'edifici és tronat, l'habitació és fosca i claustrofòbica, l'única obertura és la porta, i el bany és compartit. Només és per una nit. Anem a comprar els tiquets pel viatge en tren de demà, hi ha una mica de cua, que avança lentament. A la finestreta hi ha dos operaris que demanen els passaports, per escriure el nom i el número en uns bitllets semblants als d'un d'avió, amb una màquina d'escriure i amb dos dits... el procés és lent, especialment si els cognoms no són castellans, la majoria de casos.

Com què encara és d'hora sortim a fer una volta per la ciutat: els carrers estan plens de gent, hi ha molts comerços i parades al carrer. Ho aprofito per comprar una bossa de mà, la que porto de casa s'està trencant. Ens arribem al parc 21 d'Abril des d'on es pot veure, de lluny, el Tunguragua. La ciutat no té res d'especial. Sopem per dos dòlars i mig: sopa, *papas fritas*, arròs i el millor *apanado* (arrebossat) de pollastre del viatge.

NARIZ DEL DIABLO

Ens llevem a dos quarts de sis del matí per anar a pujar al tren a les sis. Deixem les maletes en una cabina i pugem al sostre del primer vagó, un dels atractius d'aquesta excursió. Anem molt d'hora i encara ho podem fer, el tren marxa a les set, tal i com toca, ple a vessar. Anem molt estrets, amb prou feina hi cabem... per sort pel camí plovisqueja una mica, i a la primera parada alguns baixen a cobert. Tot seguit surt el sol.

Gaudim del paisatge, gairebé sempre camps i prats petits en turons més o menys ondulats, tots treballats a mà o amb l'ajuda d'animals; ho veiem. Passem per la llacuna de Colta i per alguns trams, molt pocs, de *páramo* no alterats per l'home. El dia es torna a ennuvol·lar, el que no ens permet veure el Chimborazo tot i passar pels seus peus. Aquest *nevado*, de 6.310 metres, és la muntanya més alta del país i del món... si en lloc de mesurar l'alçada des del nivell del mar, es fa des del centre de la terra.

La primera parada és a Guamote, per esmorzar. No baixem, la parada és molt curta i pel sostre del vagó s'hi passegen venedors amb tota mena de productes, entre ells el plàtan fregit que tant m'agrada. La següent és a Alausí, just abans de Nariz del Diablo, on carreguem més gent i marxem.

L'any 1895 el govern de l'Equador contacta amb tècnics nord-americans, representants d'una companyia també nord-americana, interessats a construir el que llavors es va anomenar "el ferrocarril més difícil del món". La *Guayaquil & Quito Railway Company* comença la construcció de la línia entre aquestes dues ciutats el 1899. La via va arribar a un enorme obstacle, una paret de roca gairebé vertical anomenada Nariz del Diablo, per salvar-la es van perdre moltes vides en la construcció del que, encara ara, es considera una obra mestra de l'enginyeria: un zig-zag excavat a la roca que permet al tren, avançant i retrocedint, salvar un desnivell de més de cinc-cents metres d'alçada. Des de Guayaquil, el tren arriba a Alausí el 1902 i a Quito el 1908, on fa una entrada triomfal. Els vagons encara semblen d'aquella època i la màquina només una mica posterior. Les vies tampoc sembla que s'hagin arreglat mai, per sort, el tren va molt a poc a poc.

Un cop travessat el cingle el tren recula, a causa d'un *niño*, que va provocar unes fortes pluges torrencials, la línia està tallada una mica més endavant. Actualment la línia ha passat a ser una simple atracció per a turistes. Comença a ploure intensament, quedem gairebé xops. A Alausí tenim el temps just d'agafar les maletes i pujar a l'autobús, que en quatre hores i mitja ens portarà a Cuenca. És l'últim autocar que

Equador

agafarem, hem estat de sort: no hem pujat a cap que anés com un boig (n'hem vist alguns).

Baixant, a la terminal d'autobusos, ens trobem amb en Paul, l'anglès que vam conèixer a Cuyabeno, i l'Ed, un amic seu. Els hi proposem compartir taxi i busquem una pensió. Trobem una habitació triple i una individual, dormim els tres junts. Un cop instal·lats anem a sopar els quatre, estem afamats, no hem menjat quasi res des de l'hora d'esmorzar.

CUENCA, CIUTAT COLONIAL

Cuenca, la tercera ciutat del país, presumeix de ser l'única ciutat del món travessada per quatre rius. Habitada des de molt antic, té la seva màxima esplendor amb la cultura canyarí, just abans de la invasió inca. L'Inca Huayna Capac, fill de la ciutat, la vol convertir en una capital tan esplendorosa com Cuzco i hi fa construir un conjunt de palaus i temples anomenats Pumapungo (porta del puma). Amb la guerra civil, que té lloc després de la mort d'aquest, la ciutat és destruïda. Al 1557 els espanyols la refunden.

Tot i que ens llevem d'hora, marxem tard, avui només farem una volta per la ciutat. Comencem la visita per la catedral nova (del 1885/1967) i la catedral vella (del 1557), aquesta última amb una curiosa anècdota: el 1739 la missió geodèsica francesa, dirigida per Charles Marie de la Condamine, tria la torre de la catedral com un dels vèrtexs del triangle que li servirà per determinar l'arc del meridià terrestre, base del sistema mètric decimal, i demostrar la teoria de l'aixafament de la terra als pols... això va portar a dir als habitants del lloc que la torre de la seva catedral era més important que les piràmides d'Egipte. Continuem pels quatre museus del Banco Central: l'etnològic, amb una interessant col·lecció d'instruments musicals tradicionals, el de Pumapungo, que recull les restes arqueològiques d'aquesta antiga ciutat inca, el numismàtic, molt semblant al de Quito, i el d'art del segle XIX, tot passant-hi ràpidament. Després anem a les ruïnes de Pumapungo, al costat mateix del museu, i les de Todos los Santos, molt a prop.

Com que ja hem fet totes les visites previstes, decidim passejar pels carrers de la ciutat, el seu principal atractiu. Conserven encara antics aires colonials. Si hem de fer cas a les guies, i al que veiem, Cuenca és, segurament, la ciutat més maca de l'Equador. També ens fixem en una cosa curiosa: els carrers semblen agrupats com per gremis, en alguns hi abunden molts advocats, en d'altres botigues de roba, en d'altres de menjar...

Quan es comença a fer fosc tornem a l'hostal. La trempada recepcionista ens convida a provar pa de iuca, aquest, però, fet amb farina de iuca, ous i algun altre ingredient, és una mica més gustós. Ens retrobem amb en Paul, amb qui parlo una mica, i l'Ed, a qui, tal i com fèiem amb en Jonah a la selva, li faig d'improvisat professor de castellà (el seu nivell és molt més bàsic que el meu). S'han trobat amb en Maric i la Tash, el polonès i una australiana que també vam conèixer a la selva, i han quedat per sopar a un mexicà. Ens hi apuntem. L'àpat i la sobretaula és converteixen en una divertida i agradable

Equador

classe d'anglès. El menjar ens agrada molt i ens va bé per variar la dieta a base d'arròs i pollastre.

INGAPIRCA I LA PERILLOSA GUAYAQUIL

Hem llogat un taxi perquè ens porti a Guayaquil passant per Ingapirca. Ens surt molt car, seixanta dòlars per cap, però hem de triar entre això, no anar-hi, o fer-ho agafant quatre autocars diferents carregats amb les bosses tot el dia.

Ingapirca és el complex prehispà més important i més ben conservat de l'Equador. Són les ruïnes, de finals del segle XV principis del XVI, del complex construït per l'Inca Huayna Capac sobre un antic assentament Canyarí. Destaquen l'El·lipse, edifici dedicat al culte al sol, a tasques administratives i residència de nobles i sacerdots, i la Pilaloma, zona dedicada a sitges i magatzems. Val la pena i no em sap greu haver-ho pagat tan car. Segurament no són tan espectaculars com les del Perú, però és l'única oportunitat que tenim de veure una cosa semblant, i ves a saber quan hi podrem tornar.

Tot seguit marxem cap a Guayaquil, tots aquests dies hem estat més o menys a tres mil metres d'alçada, ara, hem de baixar fins arran de mar. Això ens permet observar els canvis de vegetació mentre descendim: a dalt de tot, *páramo*, majoritàriament transformat en camps de conreu i prats, tot seguit boscos baixos i secs, després selva nebulosa i, finalment, sabanes a la plana (substituïdes, sovint, per grans plantacions de plataners). Sempre baixant per una interminable i sovint recargolada carretera.

Quan arribem a la ciutat el taxista ens espanta una mica, apuja els vidres i tanca totes les portes. Ens vol deixar al primer hotel que veiem, com què és massa car li diem que no i anem a buscar-ne un altre; trobem una pensió que ens costa vuit dòlars i és prou presentable. Tothom ens ha aconsellat que no anéssim a aquesta ciutat, la més gran de l'Equador, que té fama de ser molt perillosa. Sortim a llogar el viatge de demà una mica acollonits. Els carrers, però, estan plens de gent i són molt sorollosos, fins i tot és una mica angoixant.

Hi ha força nois que porten samarretes blaugranes. Un dels clubs de futbol més important de la ciutat és el Barcelona Sporting Club de Guayaquil. El club el van fundar el 1925 un grup de catalans i un uruguaià, a casa d'un Català, Eutimi Pérez, afincat a la ciutat. Tot i que actualment la seva samarreta és groga, el seu escut és el mateix que el del club català (substituint les sigles F.C. al davant, per S.C. al darrere). Amb els anys s'ha convertit amb el club més important de l'Equador i el que ha guanyat més títols.

Després de voltar varies agències de viatges, en trobem una que sap on són els Manglars Churute, a trenta quilòmetres de la ciutat! Té una oferta, l'agafem tot i ser una mica cara (cent quinze dòlars per persona).

Equador

Parlant amb la gent de les agències i veient els carrers ens hem anat tranquil·litzant una mica, no del tot, som turistes i és nota, especialment a mi (al museu de Cuenca, fins i tot em vam donar el tríptic explicatiu en anglès). Entre uns i altres, gairebé teníem la sensació que a cada cantonada hi hauria un atracador. Això sí, ens recomanen no voltar amb rellotges, ni càmeres ni mòbils. No visitem la ciutat, no hi ha gaire res que ens interessi i no ens la volem jugar.

També ho aprofitem per trucar per telèfon, tota una feina a aquest país. Hi ha telèfons només per a trucades locals, uns altres per trucades locals i nacionals, i encara uns altres, per a locals, nacionals i internacionals. A més, hi ha cabines de tres companyies diferents que només operen amb la seva targeta. Les trucades, però, són força barates, xerrar una bona estona amb la família només ens costa un dòlar i mig o dos.

MANGLARES CHURUTE

En Rodrigo, el guía, ens recull a l'hostal de bon matí. Passem pel mig dels *humedales*, uns aiguamolls estacionals. Comencen les explicacions: la gran planura que veiem s'inunda a l'època humida, els indígenes es van haver d'adaptar a aquestes dures condicions i és per això que, de tant en tant, veiem enormes "pilots de sorra" anomenats *tolas* que sobresurten per sobre el nivell de l'aigua. D'aquesta manera, els habitants d'aquestes terres podien (i sovint poden) aprofitar dos recursos: viuen, planten els seus cultius i enterren els seus morts a les *tolas* (obtenint d'aquí els hidrats de carboni necessaris per viure, en forma de fruits o vegetals), i pescant, caçant i recollint crancs i altres crustacis a les llacunes (d'on obtenen les proteïnes). Les construccions tradicionals, igual que a l'Amazònia, estan sobre pilons, això serveix per evitar fangs i insectes, com a mètode de refrigeració quan fa més calor i com a refugi pel bestiar, entre altres coses.

Arribem al centre d'interpretació, situat en un lloc sense senyalitzar impossible de trobar sense algú que ho conegui. Paguem l'entrada que s'ha de pagar quan es visita qualsevol espai protegit del país, i comencem l'excursió aquí mateix: pugem al Cerro el Mate. Travessem primer la selva tropical seca (sabana), on ens "acribillen" els mosquits, per anar fins a la selva humida del cim, des d'on hi ha una bona panoràmica dels *humedales*. Pel camí anem observant fauna i flora diversa: formigues, granotes arbòries, sargantanes, geckos, ocells, esquirols... i un *bimbo* que ens fa molta il·lusió: la mona cridanera (*mono aullador*).

Equador

La reserva Manglares Churute va ser creada el 1979 per protegir una extensa zona de canals, illes, manglars, llacunes i estuaris, conjuntament amb una significativa part de selva tropical seca. La seva superfície és de cinquanta mil hectàrees, trenta-cinc mil de les quals són de manglar. El manglars són el lloc predilecte de cria per a moltes espècies i l'habitat ideal durant la seva fase juvenil i primers estadis de vida. Constitueixen un refugi, hàbitat i font d'alimentació per peixos, crustacis, aus i altres animals que sostenen activitats tradicionals importants, com la pesca i la recol·lecció de closques i crancs

Agafem un altre cop el cotxe i anem ara a la llacuna del *Canclón*, per veure-hi l'ocell que li dóna nom, una au de la família de les oques en perill d'extinció, de la qual només en queden uns dos-cents cinquanta individus que es concentren aquí. El *canclón* viu, s'alimenta i cria exclusivament sobre la vegetació aquàtica. Fem, també, altres *bimbos* d'espècies típiques de les llacunes.

Marxem a dinar, ens esperen. Al matí hem encarregat un dinar típic: macedònia de síndria, meló i mango d'entrant, sopa de pollastre de primer i *seco* (arròs) amb pollastre i verdura saltejada de segon. Res de nou.

Havent dinat fem una visita molt curta als manglars, la marea baixa ens permet endinsar-nos-hi una mica. Està ple de caus de crancs, però no en veiem cap, fa pocs dies s'ha acabat la veda i estan molt explotats. Afortunadament, per a aquesta espècie, les femelles fan caus prou profunds perquè no hi arribi un braç humà, de manera que bàsicament només s'agafen els mascles prou grossos per ser consumits. Es mengen, principalment, les impressionants pinces, que al cau no li serveixen de res, ja que no les poden moure. Ens quedem amb ganes de veure els manglars una mica millor, per la banda que toca al mar.

Passem per plantacions de mangos, cacau i plàtans. D'aquestes últimes ens expliquen el seu funcionament: el plataner creix fent noves branques contínuament, que s'han de triar i tallar (noves i velles); en una plantació normal la vida productiva d'un plataner és de set anys, aquí però, degut a les condicions del sòl i climàtiques, pot ser de més de trenta anys. Cada any, la planta fa una inflorescència d'on sortiran els plàtans, que s'han de tapar amb plàstic per evitar l'atac d'un paràsit a la pela, que l'ennegreix i el fa invendible, tot i que el plàtan continua essent bo. La infructescència s'ha de "calibrar", segons si el seu destí és els Estats Units, el Japó o Europa, es talla més o menys verda perquè maduri al vaixell que els transporta. L'Equador és el principal exportador de plàtans del món.

Fem una última caminada pel Cerro Pancho Diablo amb l'objectiu de veure mones cridaneres. No ho aconseguim, tot i que podem escoltar-les a escassos metres. La potència del crit d'aquests animals és impressionant, i serveixen als diferents grups per marcar el territori.

Marxem cap a Guayaquil, li demanem al guia com és que a tot arreu és veu tanta gent venent tota mena de productes al llarg de la carretera, aquí crancs o plàtans. Ens explica que és gent pobra, a qui els surt més a compte vendre els seus productes a poc a poc, que fer-ho a majoristes. Arribem de fosc. És dissabte, totes les botigues estan tancades i hi ha poca gent al carrer. Estem cansats i decidim sopar a l'habitació: patates rosses i iogurt. Fa molta xafagor i estic un xic nerviós, demà marxem cap a les galápagos. Em costa una mica dormir.

ELS MANGLARS

A les costes tropicals protegides per esculls de corall s'hi troba un ecosistema molt interessant i especial, que no pertany al mar ni a la terra: els manglars. Són boscos que creixen en les zones temporalment envaïdes per la marea. Dels arbres que estan més cap al mar, quan la marea és alta, en prou feines se'n pot veure les capçades. Òbviament, la vegetació creix sobre un sòl molt salí, i és un clar exemple del que s'anomena vegetació azonal, o pedobioma.

La vegetació dels manglars es disposa formant estatges, com a les muntanyes. En el cas dels manglars, els diferents estatges de vegetació es disposen en funció del temps que estan inundats: la vegetació més propera a la costa és aquella que tolera menys l'alta salinitat i, lògicament, els que es troben més mar endins, els que la toleren millor.

Arbres i arbust dels manglars han de presentar adaptacions especials a aquest ambient extrem. No poden absorbir l'aigua de mar directament, ja que això els mataria: han d'eliminar-ne la sal que conté. Alguns vegetals, per exemple, l'acumulen als teixits interns o, altres, a les fulles seques abans de caure.

Un altre dels problemes que tenen aquestes plantes, és la dispersió de les seves granes. No poden llençar-se al terra de la mateixa manera que ho faria qualsevol altre arbre, ja que aquí se les enduria el mar. Algunes espècies ha solucionat això produint fruits en forma de fus, de manera que quan cauen queden clavades al terra. La majoria de fruits i granes són resistents a la sal, d'aquesta manera si per mala sort cauen de l'arbre quan la marea és alta, es poden dispersar per l'oceà.

GALÁPAGOS, UN ALTRE PARADÍS

Illa Baltra i manglars Santa Cruz

Marxem al matí. El cel aquí, a causa de les corrents marines, està permanentment ennuvolat. Agafem un taxi fins a l'aeroport, sorprenentment, com passa a Quito, està situat al mig de la ciutat. L'avió, de la companyia TAME (*Transportes Aereos i Militares del Ecuador*), l'única que fa aquest vol dos cops al dia, surt amb quatre hores de retard. El viatge és d'una hora i tres quarts. Ho passo fatal, hi ha moltes turbulències, i m'adono que la tranquil·litat del viatge d'anada (de Barcelona a Quito) va ser gràcies al xarop... per sort, en porto per a la tornada a casa.

L'arxipèlag de Colon, nom oficial de les illes Galápagos, es troba situat davant les costes continentals equatorianes, a nou-cents seixanta quilòmetres a l'oest del port de Guayaquil, i sobre la línia equatorial. Està format per tretze illes de més de deu quilòmetres quadrats, sis illes menors i quaranta-dos illots, a més de moltes formacions rocoses que emergeixen de les aigües del Pacífic. El 1936 es declaren les illes Parc Nacional, el primer del país. Tot i això, durant la segona guerra mundial el govern deixa construir una pista d'aterratge a l'illa de Baltra als Estats Units (que intenten comprar l'arxipèlag). El 1959 s'amplia el Parc i es protegeix el noranta-set per cent del territori (800.900 hectàrees), només quedant fora les àrees ja ocupades per colons (a les illes hi ha quatre poblacions on hi viuen unes deu mil persones). El 1996 es crea la reserva biològica submarina, que suposa la protecció de set milions d'hectàrees més.

Entre l'avió i el petit l'aeroport veiem una iguana terrestre, segurament reintroduïda, ja que a illa de Baltra van ser extingides per l'exercit nord-americà, en una de les batalles més desiguals de la segona guerra mundial... Passem per una catifa humida per desinfectar les sabates, el control dels passaports i la revisió de les bosses. Sembla com si canviéssim d'estat. Al vestíbul ens espera el guia. Descubrim, amb sorpresa, que el vaixell que teníem contractat està "parat" i ens l'han canviat, n'hem d'agafar un altre. Estem de sort: el *Floreana*, el vaixell que havíem contractat, era de classe "econòmica", la més barata, i el *Free enterprise*, amb que anirem, és d'una classe superior, "turista" (en teoria amb cabines una mica més amples i còmodes i, segurament, una mica més ràpid, amb motors més potents).

Un bus ens porta fins al moll, on una *panga* ens portarà al vaixell. Tot i que el trajecte és curt, ens comencem a fixar en la típica vegetació de les illes, bàsicament herbes baixes seques, amb *palo santos* (arbres petits) més o menys dispersos i cactus *opuntia*

Equador

arreu. Comencem a veure, i creure, que estar aquí és com estar en un documental, només baixar de l'autocar volen per davant nostre: mascarells, pelicans, gavines... Al moll una tortuga marina menja algues als nostres peus i un lleó marí neda molt a prop.

Tot i el retard, encara tenim temps d'arribar als manglars de Santa Cruz. Els veiem des del mar i ens treiem, a mitges, l'espina clavada que portàvem dels Manglares Churute. A més, veiem força ocells, una bona quantitat de tortugues marines (tortuga verda) i taurons d'aletes blanques, sempre a tocar.

Tornem al vaixell i marxem cap a l'illa de San Salvador, aprofitant la nit. Mentre escric les notes que han servit per escriure aquest diari, algú crida: dofins! Surto a coberta, un grup d'aquests animals juga i salta a la proa del vaixell, gaudeixo d'aquesta imatge somiada, i inesperada, una llarga estona. No n'havia vist mai, en tenia moltes ganes. Després dels manglars i això, em començo a creure on sóc, realment aquestes illes són un paradís pels naturalistes... tal i com em va passar a Cuyabeno, és com entrar en un somni del que no en sortiré en uns quants dies.

Illa San Salvador i illa Bartolomé

Al matí fem la primera caminada, a James Bay. A les illes Galápagos molts animals no tenen depredadors naturals i l'home mai s'ha comportat com a tal, el que ha fet que no hagin desenvolupat por cap a nosaltres. És impressionant, i fantàstic, veure com els animals fan la seva vida a escassos metres, o centímetres, sense prestar-nos cap mena d'atenció. Veiem iguanes marines, lleons marins, sargantanes de lava, bernats pescaires morenos, aguilots de Galápagos, martinets de nit... i això que plovisqueja una mica, la *garúa* típica d'aquesta època.

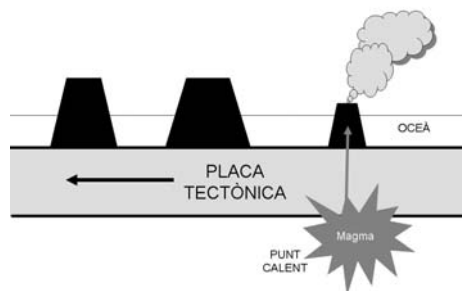
El clima de Galápagos és peculiar i està molt influenciat per les corrents marines. S'hi poden diferenciar dues estacions molt marcades. L'estació freda (o de la *garúa*) va aproximadament de maig a desembre. En aquests mesos la corrent d'aigua freda de Humbolt és la dominant, circula de sud a nord en paral·lel a la costa sud-americana i manté la superfície oceànica a una temperatura entre vint i vint-i-tres graus. El mar acostuma a estar mogut i bufen els vents de sud-oest. En aquest període a les illes hi té lloc la *garúa*, una boirina que envolta les zones altes de les illes, deixant una pluja suau permanent per sobre els 450 metres. A les parts més baixes gairebé no hi plou. L'estació plujosa correspon al moment en què les corrents de Humbolt i el *niño* convergeixen en regions pròximes a Galápagos. La temperatura de l'aigua passa a ser de vint-i-quatre a vint-i-sis graus, provocant ruixats de tipus tropical. Tot i que aquesta època s'anomena

de pluges, a vegades no arriben. En els episodis forts del *niño*, cada set a deu anys, augmenten les precipitacions a l'illa. Això sol afavorir la fauna i la flora terrestres, la vegetació té aigua abundant per florir i fructificar i els animals troben aliment en abundància. En canvi, les aigües càlides d'aquesta corrent, pobres en nutrients, fa que hi hagi menys plàncton (base de la xarxa tròfica marina) i, en conseqüència, menys peixos disponibles per a les aus que se n'alimenten, fent que moltes d'elles morin o no facin niu, o ho facin en menys numero.

A James Bay també fem el primer *snorkeling*, bussegem a la mateixa platja on hem desembarcat. El que veiem sota l'aigua és igual d'espectacular que el que hi ha per sobre. Peixos de colors volten a prop... però el que ens agrada més, però, és nedar amb un lleó marí, que ens ignora i menja tranquil·lament davant nostre.

Tornem al vaixell, aprofitarem al migdia per dinar i anar fins a Bartolomé. Baixem a la platja, ens tornem a posar les ulleres i el tub i tornem a nedar. Un pingüí pesca davant meu, es fica enmig d'un banc de peixos, que se separa i s'ajunta reiteradament al pas de l'ocell. De tant en tant surt a respirar i els peixos descansen una mica. El seu objectiu és que algun peix es despisti i se separi del banc, cosa que aconseguim, almenys dues vegades, mentre l'observem. Tinc la sensació d'estar permanentment en un documental, dins i fora de l'aigua. És espectacular.

Sortint de l'aigua fem una caminada fins al cim del volcà de l'illa. Des d'aquí és veu la típica postal de Galápagos, en teníem moltes ganes. L'origen de les illes Galápagos és volcànic, fruit de successives erupcions, que van acumulant material a la plataforma de Galápagos, relativament poc profunda (1.000 metres). Són illes de recent formació des d'un punt de vista geològic, tot i això l'activitat volcànica és baixa. Es formen a partir

del que s'anomena un punt calent. En punts allunyats dels marges de les plaques tectòniques hi ha zones on es forma magma, que periòdicament va sortint a l'exterior. Com que la placa continua en moviment i el magma es troba al mateix punt, es van formant un seguit d'illes més o menys en línia.

Baixem tan lentament com podem, voler gaudir al màxim de tot el que veiem. A l'escala que hi ha per pujar a la *panga*, la petita embarcació que ens porta del vaixell a les illes, s'hi acaba d'instal·lar un lleó marí que no ens vol deixar passar, hem de voltar per les roques del costat. Sopem i anem a dormir.

Illa Rábida i Cerro Dragón (illa Santa Cruz)

De bon matí fem una caminada per la platja d'illa Rábida. Totes les excursions es fan per camins estrictament marcats o per les platges, sempre acompanyats per un guia que no pot portar més de setze persones. Cada cop que baixem a algun lloc afegim algun *bimbo* a la llista, a més de gaudir de tota mena de fauna, com els crancs que volten per la platja i s'amaguen ràpidament als seus caus al nostre pas. També tenim temps de bussejar una estona.

Salpem, ho aprofito per dutxar-me, tasca més difícil del que sembla en un vaixell que es balanceja. Entre *l'snorkeling* i el moviment del vaixell acabo una mica marejat, dormo una mica. Baixem a la platja de Cerro Dragón i ens endinsem una mica a l'illa, el paisatge, tot i que és força semblant al de totes les illes, ens agrada molt. Aconseguint, també, veure les primeres iguanes terrestres. Amb la caminada gairebé m'ha passat del tot el mareig, tot i això, prefereixo dormir una mica més, fins que em passi del tot... encara que em perdi el sopar.

Ja de fosc, marxem cap a Puerto Ayora, on podem estar-hi una hora. Aprofito, totalment recuperat, per sopar: *apanado* de vedella i arròs. Els menjars del vaixell, tot i que sovint hi ha sopa i mai no hi falta l'arròs (omnipresent a tots els àpats, per sort, és un dels meus aliments preferits), és bo i una mica més variat del que hem anat menjant fins ara.

Illa Santa Cruz

De bon matí tornem a terra, a l'Estació Científica Charles Darwin (a Puerto Ayora), on es porten a terme programes de conservació de les tortugues gegants, en perill d'extinció, que consisteixen bàsicament en la cria en captivitat. Els primers a explotar i fer disminuir el número d'aquests animals van ser baleners, pirates i comerciants, ara fa dos segles. Aquestes tortugues poden viure sense alimentar-se força mesos, i els vaixells que passàvem per les illes se les enduien com a reserva de carn fresca a les seves bodegues. Més tard, amb l'establiment de l'home a les illes, s'hi introdueixen animals domèstics que ràpidament es tornen semisalvatges, alguns, com gats, gossos o rates es converteixen en depredadors de les cries, que en els primers anys de vida són molt vulnerables, altres, com els ases, en competidors pels recursos alimentaris. Actualment hi ha diferents programes d'eradicació de les espècies introduïdes a les diferents illes, coordinades per l'estació científica. Al Centre, un cop les tortugues ponen els ous, es

recullen i es posen a la incubadora a temperatures ideals perquè neixi la proporció ideal de femelles i mascles (en moltes espècies de rèptils, que de l'ou en surtin uns o altres depèn de la temperatura en què es troba en la seva incubació). Quan neixen les petites tortugues es queden al Centre, controlades i protegides de les rates els tres o quatre primers anys de la seva vida, mentre encara són vulnerables a l'atac d'aquests rosegadors. Quan són prou grans són alliberades.

El passeig pel Centre és molt agradable i ens permet veure les diferents subespècies de tortuga de cada illa. Entre elles, l'últim representant de la subespècie de l'illa Pinta, un mascle conegut com el "Solitari George". Fa molts anys que s'intenta que es reproduïxi amb femelles d'altres subespècies, sense èxit. Quan es mori hauran desaparegut dues subespècies d'aquesta espectacular espècie, la més gran del món... poden arribar als quatre-cents quilos.

Un cop visitada l'Estació Científica, marxem cap el centre de Puerto Ayora. Tenim dues hores lliures que aprofitem, jo, per comprar postals, trucar a casa i xafardejar per botigues de records, i la Gemma, per comprar pastilles pel mareig i descansar. S'agraeix passejar sense que el terra es mogui.

Dinem al vaixell. Havent dinat, però, tornem a terra, ens espera una *pick-up* per anar a visitar l'interior de l'illa. La primera parada és a la Reserva de Tortugues, on veiem aquests animals, ara, en llibertat... és realment emocionant. Una altra imatge somiada.

Tot seguit ens endinsem en un túnel de lava d'uns vuit-cents metres. Quan la lava flueix, la part que està en contacte amb l'aire es refreda més ràpidament, solidificant-se, mentre que la de sota segueix fluïnt igual. Quan acaba l'erupció, i/o s'interromp el flux de lava, es podem formar aquests espectaculars túnels.

La següent parada és als cràters de la part alta de l'illa, dos impressionants forats d'un centenar de metres de fondària. El que més ens agrada, però, és passejar-nos per boscos d'*Scalesia*, un arbre endèmic de l'illa que només creix a les zones més humides i altes. Amb això, a excepció de les zones de pampa de les parts més elevades, haurem vist els principals estats de vegetació de les illes. Degut a les seves característiques climàtiques s'hi poden trobar una sèrie d'estats de vegetació molt ben definits: L'estatge costal, amb plantes que toleren altes salinitats i períodes molt llargs de sequedat, al voltant de les platges i algunes llacunes; l'estatge àrid, el més característic de les illes, on predominen plantes adaptades a viure amb molt poca humitat, com els arbres de *Palo Santo* (*Bursera graveolens*) o els cactus *la tuna* (*Opuntia* sp); l'estatge d'*Scalesia* (200-450 metres), boscos d'escalèsia (*Scalesia* sp) que poden créixer gràcies

Equador

a les *garúas*; i els estatges de *Miconia* i de pampa (a partir dels 450 metres), on domina la vegetació herbàcia, només present a les illes Santa Cruz i San Cristobal.

També tenim temps de parlar amb els dos guies que ens acompanyen, en Julián i en Franklin. Ens expliquen que les illes són com un estat dins un altre estat, l'Equador. Per venir a viure aquí es necessiten permisos especials i una causa justificada, com tenir-hi feina. Les Galápagos són la joia turística d'aquest país i és per això que es vol evitar un excés de població que podria danyar el fràgil ecosistema i que, en aquestes illes, la delinqüència és mantingui a zero, com fins ara.

Salpem de nit, després de sopar. Dormo en una llitera estreta, a la part de dalt. Em costa molt, el vaixell, mentre navega, és mou molt i no puc dormir de costat perquè em fa por caure. He de fer-ho panxa enlaire, posició incòmoda per mi. Per sort, arribem a la destinació a les quatre del matí i a partir de llavors em puc posar com vull.

Illa Floreana

Al matí desembarquem a Post Office Bay, on hi ha un barril deixat per un balener anglès a finals del segle XVIII. Al principi els navegants el van utilitzar com a central de correus, deixant allà les seves cartes, que eren recollides per altres mariners en ruta cap a llocs pròxims al seu destinatari (a qui eren lliurades en mà). Aquesta tradició encara es manté gràcies als turistes. Busquem entre una pila de postals, no n'hi ha cap per a Catalunya.

Marxem cap a la Corona del Diablo. Un petit crater on només hi farem busseig. El paisatge submarí és el més bonic dels que hem vist, gairebé sempre platges sorrenques. Les roques, a un centenar de metres de l'illa Floreana, sobresurten del mar de forma sobtada, el pendent dels illots sota el mar és impressionant, baixa en forma de cingles submarins gairebé verticals. Aquí, com passa a molts punts de Galápagos, les corrents poden ser molt fortes, és per això que només podem passar per uns punts concrets i hem d'intentar sempre mantenir-nos a vista els uns dels altres. Ens acompanya la *panga* del vaixell, a la que podem pujar sempre que volem. Al centre de la corona hi crien baldrigues d'Audobon, que sovint passen per sobre nostre ran d'aigua... sovint, no sé on mirar. Per desgràcia, sembla que els taurons, que tenim moltes ganes d'observar, no es deixaran veure i, a més, no veiem res de nou

Com sempre, aprofitem el migdia per desplaçar-nos d'un punt a un altre. A la tarda arribem a Punta Cormorant, on fem una curta caminada entre dues platges separades per un petit istme. En una, la que desembarquem, després hi farem *snorkeling* i un bany

refrescant. A l'altre, amb prou feines podem posar els peus on trenquen les onades, està plena, minada de perilloses raies que, només trepitjar-les i com a mecanisme de defensa, ens farien una descarrega elèctrica amb prou voltatge com per a tenir conseqüències greus.

Tornem al *Free Enterprise*. Com cada dia, un dels guies, en Franklin o en Julián, ens expliquen els plans pel dia següent. Sopem i xerrem amb la gent. Al vaixell hi anem un grup de vint persones, algunes han fet un viatge de tres dies, altres de cinc i d'altres d'una setmana, com nosaltres. Les nacionalitats són molt diverses, en aquests moments hi ha tres franceses, cinc anglesos, dos holandesos, sis alemanys, un israelià, una escocesa i nosaltres dos. Els dies anteriors ens acompanyaven dos alemanys, un peruà i un nord-americà. Més la tripulació, vuit equatorians. La llengua de comunicació principal és l'anglès, tot i que amb una de les franceses i un holandès, en Bernz, hi parlo en francès, i amb una alemanya i en David, un altre holandès, en castellà. Sovint barrejant més d'una llengua... arriba un punt que et perds! Mai no hagués pensat que la mica d'anglès i francès que sé, en fos tan útil a l'Amèrica del Sud! He fet més classes i *listenings* que si hagués anat a classe cada setmana. Com a la gent de Cuyabeno i els equatorians que hem anat coneixent, sempre expliquem que som catalans, que gairebé mai parlem en castellà tot i ser espanyols, ens agradi o no. Sembla que ho entenen, o almenys ho fan veure, aconseguim que es refereixen a nosaltres com als catalans (i no com els espanyols).

Illa Española

Normalment el grup es parteix en dos, cada un acompanyat per un guia. Uns quants ens fem el despistat per marxar amb en Julián, als anglesos els hi agrada més perquè diuen que no es nota tant l'accent espanyol quan parla anglès. A nosaltres i a les franceses pel mateix i perquè fa les explicacions en castellà i anglès... i, a tots, perquè s'està més estona a les illes! Al matí visitem Punta Cormorant, on gaudim d'una colònia de mascarells emmascarats, d'altres ocells i d'un *bimbo* no esperat: l'albatros de Galápagos, que només cria en aquesta illa, però no en aquesta època, almenys segons la guia consultada. Veiem ous, polls i adults, com sempre, de molt a prop. Aquestes aus tenen una envergadura alar de dos metres i mig (distància entre punta i punta de l'ala), això fa que no puguin aterrar i enlairar-se en un terreny pla, per fer-ho, han d'arribar a un petit cingle al costat del mar i anar caminant des de o fins als seus nius, a vegades a un centenar de metres o més. També passem per una colònia de mascarells de pota

Equador

blava, gairebé no se'n veuen, ens diuen que possiblement és degut a què aquest any hi haurà un *niño* fort. Tot i que sempre porto els prismàtics a mà, gairebé mai els utilitzo, no cal!

Aprofitem el migdia per canviar de punt. Sempre que naveguem em passo tota l'estona a coberta, observant les fragates, els mascarells, les baldrigues, els petrells o les tortugues marines. Aquí, si no vols veure cap mena d'animal, pràcticament t'has de tancar a l'habitació... és al·lucinant. A la tarda fem un agradable passeig per la platja de Gardner Bay, on també fem *snorkeling*, l'aigua està molt moguda i la visibilitat és molt baixa. Veiem poca cosa i res de nou, excepte una raia.

Aprofitem la nit per canviar d'illa, dormo poc i malament. El vaixell és un veler gran, amb dos pals llargs, que fan que el balanceig sigui important.

Illa Santa Fe i illes Plaza Sur

Al matí fem una breu i agradable excursió per l'illa Santa Fe, gaudim amb calma de la vegetació, aquí els cactus *Opuntia* són de la mida d'arbres petits (deu metres). Aquesta illa és l'única que té una espècie d'iguana terrestre pròpia, la veiem. Tot seguit bussegem per la platja de Barrington, on hem fondejat i desembarcat. Veiem un banc de peixos impressionant, però el que fa aquest *snorkeling* inoblidable és la tortuga verda que dona tres voltes al voltant nostre. Com què en principi és l'últim cop que ens banyem, acabo les fotos de la càmera submarina (d'usar i tirar). Ja tinc ganes de veure-les.

Com sempre, aprofitem el migdia per dinar i desplaçar-nos d'un lloc a un altre, marxem cap a les illes Plaza Sur. Fondegem entre les dues illes, al mig d'un cràter obert per a dos costats. Tot i no estar previst, turistes i tripulants fem, ara si, un últim busseig. Un grup de lleons marins, menja, volta i juga al nostre voltant i amb nosaltres. Ens costa molt tornar al vaixell. Impressionant.

Al cap de poca estona fem una passejada per l'illa. El paisatge és un dels més bonics que hem vist a Galápagos: un pla dominat per mates baixes i seques, que agafen diferents tons de marrons, vermells i verds, de tant en tant cactus *opuntia*, d'un o dos metres d'alçada, repartits aquí i allà. Una altra particularitat d'aquesta illa és que és l'única en què es poden veure híbrids d'iguana terrestre i marina. Els veiem. El passeig és realment és agradable, voldríem que no s'acabés mai. Tothom intenta allargar-ho com pot abans de tornar al vaixell.

Al vespre, al vaixell hi ha una petita festa de comiat, amb música i ball.

Illa Seymour Norte i tornada a Quito

Últim dia d'una de les setmanes més curtes de la meua vida. Ens llevem a les sis del matí per tenir temps de fer l'última caminada abans de marxar cap a l'aeroport. Ens passem per una colònia de fragates, mascarells de potes blaves i lleons marins. El comiat no pot ser millor, veiem la majoria d'animals que hem anat veient durant la setmana: pelicans, ocells tropicals, petrells, baldrigues, pinsans de Darwin, iguanes marines...

Esmorzem per última vegada al vaixell. Tristos. Marxem cap a l'aeroport de Baltra. Dues hores fins a Guayaquil, per sort puc dormir una mica, i cinquanta més fins a Quito, llegeixo. Ho he passat fatal però, per sort, aquesta vegada no hi hagut turbulències i no se m'ha fet massa llarg.

Agafem un taxi, carreguem les maletes i marxem. Li diem l'adreça al taxista i, tot i que li intentem explicar on és, ens diu que no hi sap i que no ens hi vol portar. No ho entenem. Ens deixa a cent metres de l'aeroport. Segurament volia fer una carrera més llarga, l'adreça on anem és força a prop. Tornem al mateix lloc i, ara sí, prenem un taxi que ens hi vol portar, ens n'asseguem abans de pujar.

Ens instal·lem a una casa particular, concretament a la de la parella de l'agència de viatges on vam llogar el viatge a Galápagos i Cuyabeno, pel mateix preu que el que ens costava la pensió aquí tenim esmorzar i llits més còmodes. Al vespre passem una mica pel barri de la Luz. Sopem al *Kentucky Fried Chicken*, tot i que no volíem anar a llocs així, no ens queda més remei, és l'únic lloc proper que està obert, segurament perquè avui s'han celebrat les eleccions al govern del país, que ha guanyat, ens diuen, el populista coronel Gutiérrez (una mena d'Hugo Chávez *light*, a l'equatoriana).

DARWIN A LES GALÁPAGOS

Charles Darwin neix a Shrewbury el 1809. Fill d'un metge benestant i net d'Erasmus Darwin (naturalista). Comença els estudis de medicina però de seguida ho deixa per passar a estudiar teologia. Un seu cosí l'afecciona a col·leccionar plantes, insectes i exemplars geològics; va ser membre del cercle d'aficionats a les ciències naturals de Cambridge i es va relacionar amb científics importants, com Henslow, que el recomana per ocupar la plaça de naturalista al viatge cartogràfic del *Beagle* per l'Amèrica del sud i les Índies Orientals.

La volta al món del *Beagle* dura cinc anys i canvià profundament el pensament de Darwin. L'experiència més significativa del viatge, segurament, va ser el mes que va passar a les Galápagos, on recull tota una col·lecció d'estranyos organismes: tortugues gegants, iguanes marines, plantes, insectes, closques, ocells... Tal i com ja havia observat al continent, veu com habitats similars en diferents localitats geogràfiques no eren ocupats per les mateixes espècies. A les illes això era més evident, ell mateix explica al seu diari: *el que més em sorprèn és que varies de les illes tinguin la seva pròpia espècie de tortuga, pinsà, cúcuve i de nombroses plantes, que aquestes espècies tinguin els mateixos hàbits generals, visquin en situacions anàlogues, i òbviamment ocupin el mateix lloc en l'economia natural d'aquest arxipèlag*. No se n'adona de la importància d'aquestes observacions fins el seu retorn a Anglaterra, quan veu que les diferències entre la flora i fauna d'àrees diferents havien d'haver sorgit del fet que no totes les plantes o animals tenen una distribució universal. Sobre Galápagos es planteja: *Per què aquestes petites porcions de terra, que no fa gaire havien d'estar cobertes d'aigua, que estan formades per lava basàltica i que, en conseqüència tenen un caràcter geològic diferent al continent americà, i que a més estan sotmeses a l'acció d'un clima particular, per què els seus habitants nadius... es creen en funció del tipus d'organització trobats a Amèrica?* Per Darwin semblava clar que les illes com Galápagos tindrien només aquelles espècies capaces d'arribar-hi, i que l'evolució transformaria aquelles espècies disponibles: *Observant aquesta gradació i diversitat en la estructura d'un petit grup d'aus, referint-se als pinsans, un no pot deixar d'imaginar que, a partir d'una escassetat original d'aus en aquest arxipèlag, una espècie ha estat agafada i modificada per a diferents propòsits*.

Torna a Anglaterra amb 27 anys i durant els anys següents viu a Londres, ordenant les seves col·leccions, assistint a reunions científiques i preparant el seu diari, que publica el 1839. Es casa amb la seva cosina Emma Wedwood i es retira a viure al camp, on viu de l'herència familiar.

Les seves observacions el convencen de que els éssers vius no podien explicar-se per creació separada, sinó que el seu origen demanava una teoria evolucionista. Darwin no es limita a exposar la teoria de l'evolució, sinó que al mateix temps acumula una monumental evidència per sostenir-la. Quan Wallace li envia el seu assaig, en que arriba a les mateixes conclusions, decideixen presentar conjuntament el seus treballs a la *Linnean Society* l'1 de Juliol de 1858. Un any després publica *Sobre l'origen de les espècies per mitjà de la selecció natural o la preservació de les races afavorides en la lluita per la vida*. L'impacte del llibre fou immediat.

Darwin va morir el 1882 i va ser enterrat a l'abadia de Westminster, entre grans homes de ciència, primers ministres i reis

PER FI VEIEM NEVADOS

Després d'esmorzar marxem cap el Parc Nacional de Cotopaxi. Travessem gairebé tot Quito. El dia, de moment, és molt clar. Avui si, veiem bé els *nevados*: el Cayambe (5.740 metres) al nord, els Iliniza (5.305 i 5.116 metres) a l'est, l'Antisana (5.705), a l'oest, el Chimborazo (6.310 metres) al sud, de lluny i entre núvols, i, davant nostre, l'imponent Cotopaxi (5.897 metres).

Tot just sortint de Quito ens parem. Amb això, i sense proposar-nos-ho, ja haurem estat a tots els llocs en què la pagina web del ministeri d'afers estrangers de l'estat espanyol recomanava evitar (Cuyabeno, frontera amb Colòmbia, Guayaquil i barris sud de Quito). Seguim la Panamericana en direcció sud i la deixem en un trencat molt mal indicat, per sort, avui també hem llogat un guia per a tot el dia. Comencem a pujar i a gaudir del paisatge, les plantacions de pins i avets es transformen, de sobte, en la típica vegetació de *páramo*. Fem una breu primera parada a un petit museu situat a l'entrada del Parc, que anem a visitar, amb informació sobre la seva geologia, fauna i flora (veure quadre). Seguim pujant, la següent parada és a la llacuna de Limpiopungo, situada a la Pampa de los Limpios, a 3.975 d'alçada. Hi fem una caminada curta, ens fixem amb la fauna i la flora del lloc, especialment amb els ocells i en les flors, molt característiques. El Cotopaxi, sempre davant nostre, es comença a tapar i en només una estona deixa d'estar visible. Hem estat de sort, si haguéssim arribat només mitja hora més tard no l'hauríem vist. En teníem moltes ganes, durant tot el viatge buscàvem els *nevados* amb insistència sense aconseguir-ne veure'n mai cap de prop, ni cap de bé. Aviat només veiem el Sincholagua, un volcà "normal", i la llacuna. Decidim pujar una mica més, només per pujar i per veure flors diferents, fem una altra breu caminada. Quan veiem que la vegetació és la mateixa decidim marxar a dinar. A les caminades notava que em faltava aire, araestic com molt cansat i m'agafa molta son. Dormo una estona mentre baixem, d'aquesta manera em passa el "mal d'alçada" (hem estat a poc més de 4.000 metres).

Dinem en un restaurant al peu de la Panamericana. Ho aprofitem per parlar amb el guia, en Ricardo, com hem fet tot el camí. Sovint s'avergonyeix del que passa al seu país, de la corrupció dels seus governants, que es tradueix en coses com una carretera enquitranada només en dues terceres parts (per on hem circulat). També veiem força cotxes sense matricula, el que ens xoca, ens explica que quan compren un cotxe tenen

Equador

un mes per matricular-lo, que sovint es converteix en més, sobretot quan, per “falta de previsió” de la policia, es queden sense planxa per fer-les.

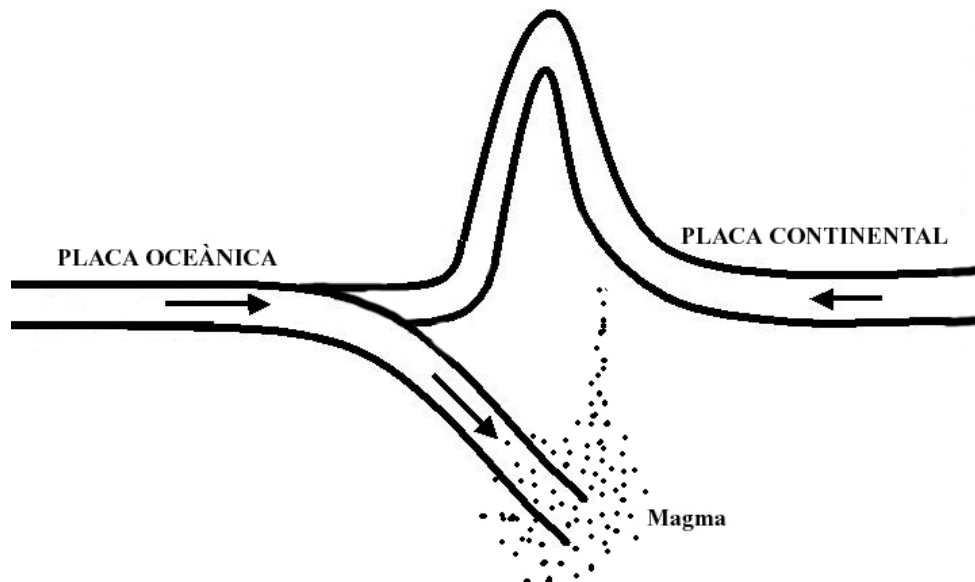
Encara tenim temps de fer una última visita, anem a una antiga i típica *hacienda* del segle XVII de terratinents espanyols, ara transformada en hotel. Ens passegem pels bonics jardins i la capella.

Tornant ens fixem una mica més en la ciutat de Quito, les cases baixes s'estenen per qualsevol espai en què el pendent ho permeti mínimament, qualsevol vessant de muntanya és bona. Travessem els barris més pobres, tot i això no veiem, ni hem vist, misèria, almenys aparentment. Sopem un iogurt i ens anem a dormir, força cansats.

ELS ANDES, ELS VOLCANS I EL PÁRAMO

Els Andes es formen quan xoquen les plaques tectòniques sud-americana amb les del Pacífic i la de Cocos. Quan xoquen una placa continental (la sud-americana) amb una oceànica (les altres dues) és dona el procés que s'anomena subducció: la placa oceànica s'enfonsa, literalment, per sota la placa continental. La placa continental, al mateix temps, s'arruga com faria un full de paper, formant una serralada, en aquest cas, els Andes.

La fricció que es produeix mentre la placa oceànica s'enfonsa, fa que els materials que la formen (i els que l'envolten) vagin guanyant temperatura, fins a fondre's formant magma. Aquest magma, si troba esquerdes al terreny per on enfilar-se, acaba sortint a la superfície i forma els volcans. Aquests volcans a la serralada andina poden assolir alçades considerables (el Cotopaxi n'és un bon exemple). A l'Equador, si als cims d'aquests volcans hi ha neus perpetues, són anomenats *nevados*.

Sota les neus perpètues dels *nevados* (entre els 3.000 i 4.500 metres d'alçada), a la zona tropical, hi ha un ecosistema únic: el *páramo*. Forma part de l'orobioma de les selves tropicals i és el típic paisatge alpí dels tròpics humits. Sovint són descrits com a paratges permanentment humits i boirosos, freds i inhabitables. El seu sòl és sempre humit, fins i tot en l'època seca. Les plantes no pateixen mai de sequera però s'han hagut d'adaptar a suportar fortes temperatures extremes (màximes i mínimes) i grans oscil·lacions tèrmiques (diferència entre màximes i mínimes). Al dia més fred de l'any el pot seguir, tranquil·lament, el dia més calorós.

A les parts baixes dels *páramos* hi predominen els arbusts, però, a mesura que es va guanyant alçada, les formacions arbustives es van esclerissant deixant pas a les herbàcies. Als *páramos* americans hi dominen les compostes i les gencianes.

DE COMPRES

Ens llevem tard, ara que arribem al final del viatge, ens ha passat del tot el *jet lag*. Anem a passejar pel carrer Amazonas. Situem algunes botigues i comencem a mirar preus. Anem a buscar diners, una operació més complicada del que sembla, als caixers només és pot treure seixanta dòlars com a màxim, això si et deixen. Ho demanem en un banc i ens diuen que, si en volem treure més, ho anem de caixer en caixer, o anem al Banco de Guayaquil. Escollim la segona opció, després de fer la cua pertinent a les finestretes normals, ens diuen que per treure diners amb la visa hem de pujar al tercer pis, a una oficina especial. Ens donen bitllets de cent dòlars i hem de tornar a baix per canviar-los per bitllets més petits (si mai ningú té canvi ni de deu...), després de la cua ens diuen que no ho poden fer, que si de cas anem al banc del davant. Tampoc ho fan, canviem de banc i, per sort, ara si. Sense comentaris.

Tot seguit anem a fer una volta pel casc antic i, tot caminant, tornem al carrer Amazonas, per anar a dinar al *Rei de las Menestras*, com en els primers dies. Refets, marxem cap al Vivarium de la Fundación Gustavo Orces, on s'exposen tota mena de serps i alguns amfibis del país, en molt bones condicions. De fet, l'objectiu d'aquest centre és la conservació i protecció d'amfibis i rèptils autòctons, obtenint amb el Vivarium una font de finançament. Ens ho passem molt bé, a més, podem tocar, acariciar i fer-nos fotos amb una boa força gran.

Després d'això remuntem una altra vegada el carrer Amazonas i el tornem a baixar tot fent compres, especialment la Gemma, que marxa amb quaranta-tres records per a la família i els amics. Jo també marxo força carregat, he comprat records a molt bon preu, i bastant autèntics, com l'hamaca per al meu germà (del mateix estil que hem vist a les cases del país).

A mitja tarda l'aire torna a fer pudor de sofre i tenim la gola seca. El Reventador continua en erupció, tot i que no és comparable, ni de bon tros, al que vam veure els primers dies, hi continuen havent periòdiques pluges de cendra. Cansats, tornem a la casa on estem, deixem els regals i anem a sopar al *Kentucky Fried Chicken* (el que ens queda més a prop). Demà tornem a casa.

LA TORNADA

Marxem de bon matí, passem força controls, Equador és a prop de la frontera amb Colòmbia i, imaginem, per la nostra joventut resultem sospitosos (... també quan arribem a Barcelona). Prenc el xarop que em queda i passo més tranquil·lament les dues hores fins a Bonaire, les vuit fins a Amsterdam i les dues fins a Barcelona. Ja arribant podem gaudir de Catalunya des de l'aire, està força serè i distingim molt bé els Pirineus, el Puigmal, el Pedraforca, el Cap de Creus, Girona, el Montseny, la garrotxa, el Maresme, la Plana de Vic...

El *jet lag*, ara sí, ens afecta fort, hem arribat a Amsterdam a les deu del vespre hora de Quito... les sis del matí hora europea. Avui no dormirem i passarem uns quants dies "atontats". A més, hem canviat d'estació de cop, vam marxar a finals d'estiu, quan encara no feia fred, a l'Equador sempre és estiu i... aquí ha arribat hivern!